

'Halen Kritik': Türkiye'de Yerinden Edilen Kürtler'in 2005 Yılındaki Durumu

Özet	1
Öneriler	4
Giriş	7
Geri Dönüşteki Engeller	10
Altyapının Tahribi.....	10
Geri Dönülen Alanlardaki Güvensizlik.....	11
Köy Koruculuğu Sistemi	12
Güvenlik Güçleri Tarafından İşlenen Hukuka Aykırı Öldürmeler.....	13
Problemin Kapsamının Değerlendirilmesi	17
Geri Dönüşlerde Hükümetin Güvenilmez Rakamları	17
Göçe Zorlamalardaki Rakamların Düşük Gösterilmesi.....	18
Geri Dönüş Rakamlarının Yüksek Gösterilmesi	22
Geri Dönüş İstatistiklerinin Kalitesinin ve Doğruluğunun İyileştirilmesi	24
Göçe Zorlanan Kişiler (IDPs) Karşısında Türk Hükümetinin Politikası	27
Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi	27
Ümit Verici Yeni Girişimler.....	30
Yerinden Edilen Kişiler İçin Yeni Bir Hükümet Kuruluşu	30
Türk Hükümeti ve UNDP'nin Göçe Zorlananları Desteklemek İçin Oluşturduğu Ortak Proje	31
Tazminat Yasası	33
Sonuç	43
Teşekkürler	44

Özet

Askerler, Kasım 1993'ün soğuk bir kış gününde köyümüzü boşalttı. Onlar köyü yakmakla yetinmedi, ayrıca toplarla köye ateş açtı. Önceden 110 aile varken, şimdi 15 insan var. Köyümüzde halen can güvenliği yok. On yıldan beri kendi evimden ve ekmeğimden mahrum oldum. Devletten geri dönmemizi destekleyen herhangi bir yardım almadık. Şimdi tazminat istiyoruz. Biz köylüler olarak görüşmelere açtık. Açtığımız davalar herhangi bir düşmanlıktan kaynaklanmıyor. Köyün tekrar inşaa edilmesi için bir proje geliştirdik ve bu çalışma içinde evlerin, bir sağlık ocağının ve bir okulun yeniden inşa edilmesi de var. Bütün bunlar için altyapıya ihtiyacımız var. Örneğin, kanalizasyon sistemi. İnsanlar, güneydoğudaki bir köyün kanalizasyon sistemini talep etmesine gülebilir, fakat devlet bu temel koşulları sağlamalıdır.

-Diyarbakır ilinin Dicle ilçesine bağlı Kırkpınar köyünden bir köylüyle Diyarbakır'da yapılan bir görüşme, 25 Kasım 2004

Avrupa Birliği, 17 Aralık 2004 tarihinde Türkiye'nin Birliğe tam üyeliği için resmi müzakereye başlama tarihinin belirlenmesiyle başvurusunun birsonraki aşamaya geçmesine karar verdi. Bu olumlu karar, idam cezasının kaldırılması, işkenceye karşı yeni önlemlerin alınması, ifade özgürlüğünün genişletilmesi ve azınlıklara gösterilen saygının artırılması dahil olmak üzere insan haklarında etkileyici gelişmelerin sonucunda alındı. Ne yazık ki, bu reformlar 1990'larda Türkiye'de yerlerinden edilen 378.335 kişinin durumunu iyileştirmedi.

Türkiye'ye, Mayıs 2003'de yayınlanan Avrupa Birliği Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'nde "yerinden edilen kişilerin evlerine geri dönmeleri desteklenmeli ve hızlandırılmalı" koşulu getirildi. Yaklaşık iki yıllık bir süreçten sonra, Türk hükümetinin icraatı halen zayıf kalmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2004 Türkiye İlerleme Raporu'nda: "köye dönüş programının çok yavaş ilerlediği ve

yerinden edilen kişilerin problemlerini çözmek için çok ciddi anlamda bir emek harcanması gerektiği” ve bu durumun “halen kritik” olduğu belirtilmektedir.¹

Türk hükümeti, yerinden edilen kişiler için politika veya program oluşturacak yerde, geri dönüşlerin düzenli adımlarla ilerliyormuş gibi gösteren istatistikleri Avrupa Birliği’ne sunmakla yetinmiştir. Eğer yerinden edilen kişilerin üçte biri hükümetin iddia ettiği gibi evine dönebilmiş olsaydı, bu saygı duyulacak bir icraat olurdu. Ancak gerçekte dönüş çok sınırlı kalmıştır. İnsan Hakları İzleme Komitesi, hükümetin vermiş olduğu istatistikleri bölgedeki gerçek durumla karşılaştırdı. Bizim tespitlerimize göre resmi veriler tamamiyle güvenilir değil ve kesin dönüşler gösterildiğinden çok daha yavaş gerçekleşmektedir.

Geri dönüşlere ilişkin somut engeller hala var. Evleri veya köyleri yerle bir edilmiş ve uzak yerleşim birimlerinde güvenliğin hala garanti altına alınmamış olmasından dolayı köylüler geri dönmekte istekli değildir. Geri dönüş yapan birçok köylü elektrik, telefon, eğitim, yol ve sağlık olanaklarından yoksun yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Yeniden yapılanma ve tarımcılığın tekrar canlandırılması için gerekli olan yardım çalışmaları ya çok az seviyede yapılmakta ya da hiç yapılmamaktadır.

Devlet tarafından PKK (Kürdistan İşçi Partisi) ile savaşmak için silahlandırılan ve maaşa bağlanmış paramiliter köy korucuları, yerinden edilen kişilerin döndüklerinde maruz kaldıkları saldırılardan sorumlu olmalarına rağmen hala silahsızlandırılmamıştır. Bunun dışında normal güvenlik güçleri tarafından yerlerinden edilen kişilerin bazılarını yargısız infaz ile öldürme vakaları olmuştur.

Türkiye’nin şimdiki koşulları, yerinden edilmiş kişilerin BM’nin Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeleri’ne uygun olarak ‘güvenlik ve saygınlık içerisinde’ geri dönüşüne izin vermemektedir.

Türk hükümetinin yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşleri yönünde yeni ve daha fazla yapıcı bir yaklaşım sunmaya hazırlandığına ilişkin işaretler bulunmaktadır. Hükümet, başarısız olan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi’ni yeniden şekillendirecek olan yeni bir kuruluş oluşturduğunu ve köy korucularının

¹ Avrupa Komisyonu, Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecine ilişkin 2004 ilerleme raporu, 6 Ekim 2004. B.1.3.

silahsızlandırılması için çeşitli planların hazırlandığını açıkladı. Hükümet, yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşleri ile ilgili çalışmalarını hükümetlerarası kuruluşlarla, yavaş yavaş da olsa paylaşmaya başladı ve bunun karşılığında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Türk hükümeti ile birlikte çalışmaya yönelik mütevazı bir plan sundu. Türk Parlamentosu'nun Temmuz 2004 tarihinde onayladığı Tazminat Yasası 1990'larda güneydoğu bölgesinde sürdürülen köy imha politikasıyla meydana gelen zararları bir ölçüde telafi edecek nitelikte, fakat bu yasanın başarılı olmasını engelleyen bir takım sorunlar şimdiden ortaya çıkmıştır.

Yukarıda sözü edilen adımlar denenmemiş girişimlerdir ve Tazminat Yasası istisnası hariç bu planlar planlama safhasını henüz geçememiştir. Son on yıllık süre, yerinden edilmiş kişiler için tasarlanan ve reklamı geniş bir şekilde yapılan, ancak siyasi sahiplenmeden yoksun ve nihayet bunlardan vazgeçilen girişimlerle geçti. Hükümet yeni yaklaşımının etkili olmasını istiyorsa, yerinden edilmiş kişilere ilişkin söz konusu kuruluşu bir an önce hayata geçirmeli ve UNDP projesini onaylanarak uygulamaya koymalıdır. Başarının sağlanması aynı zamanda, hükümetlerarası kurumların 2005 yılı boyunca Türk hükümetini doğru bir istikamete yönlendirmesine ve geçmişte yapılan hataların önlenmesi için yakın takipte bulunmasına bağlıdır.

Öneriler

Türk hükümetine öneriler

Yerinden Edilen Kişiler İçin Hükümet Kuruluşu

- Yerinden olmuş kişiler için kurulması düşünülen hükümet kuruluşu derhal kurulmalı. Bu teşkilat:
 - Göçe zorlanmış kişilere ilişkin hükümet politikasının net bir açıklamasını yapmalı;
 - Geri dönüş sürecine ilişkin bir iş takvimi hazırlamalı;
 - Dönülen köyler için gerekli altyapının sağlanması için (örneğin elektrik, yol, su, kanalizasyon, telefon bağlantısı, sağlık hizmetleri, okul v.b.) taahüt vermeli;
 - Geri dönen her ailenin yaşanabilir bir ev kurabilmesi için yeterli inşaat malzemesine sahip olacağını garanti edecek yeterli parasal kaynağı tahsis etmeli;
 - Altyapının sağlanması, geri dönen köylüler ve şehirlerde kalmayı tercih eden göçe zorlanmış kişilerin entegrasyonu için gerekli olan gelir desteği ve Tazminat Yasası esasında yapılacak ödemeler için detaylı bütçeler yayınlamalı.

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi

- Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi reformuna derhal başlanmalıdır. Söz konusu reform Hacettepe Üniversitesi'nin Nüfus Etütleri Enstitüsü verilerinin açıklanmasına kadar ertelenmemeli, söz konusu reform bu çalışma süresince ortaya çıkan verilerle zenginleştirilmeli.

Köy Korucusu Birlikleri

- Köy korucularının silahsızlandırılmaları ve bu sistemin kaldırılması için kapsamlı bir plan ve program geliştirilmelidir.

UNDP projesi

- Göçe zorlanan kişilerin desteklenmesi için UNDP projesi onaylanmalı ve bunun hızla yürürlüğe konulması sağlanmalı.

Tazminat Yasası

- Zarar tespit komisyonunun bağımsızlığı artırılmalı ve bunların çalışmalarının zamanında, adil ve tutarlı yapılması sağlanmalıdır.
- Bir başvuruya ilgili bilgiye sahip olan kişilerin şahitlik verebilmelerini sağlamak amacıyla, şahitler verdikleri bilgilerin gizli tutulmasını istediklerinde komisyonlar şahitlerin kimliklerini veya verdikleri bilgilerin, başka devlet kuruluşlarına verilmeyeceğine dair taahütte bulunmalı, eğer şahitler isterse, komisyon toplantılarında şahitlerin kimliklerinin saklanmasının güvencesini sağlamalıdır. Ayrıca, komisyonlar şahitlik veren veya verecek kişilere yönelik tehdit veya misilleme iddialarını araştırma yükümlülüğü altına girmeli ve bu tür meseleleri adli mercilere havale etmelidir.
- Zarar tespit komisyonları tarafından verilen kararları değerlendirebilecek bağımsız bir itiraz mekanizması yaratılmalıdır.
- Tazminat Yasası altında yapılacak ödemeleri sağlayacak olan yeterli derecede kaynak oluşturulmalıdır.
- 2005 yılının ortasında, il tespit komisyonlarının ilk grup başvuruları sonuçlandırmasından sonra yasanın uygulanışı gözden geçirilmelidir.

Geri Dönemeyen Kişiler

- PKK veya diğer yasadışı silahlı grupların silahlı faaliyetlerinden dolayı geri dönemeyen köylüler için, Birleşmiş Milletler'in Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yolgösterici İlkeleri doğrultusunda parasal destek verilmeli, tıbbi bakım ve tazminattan yararlanmaları sağlanmalıdır.

Avrupa Birliği ve Onun Üye Devletlerine Öneriler

- Ankara’da bulunan Avrupa Komisyonu Temsilciliği yerinden edilenler için kurulacak yeni hükümet kuruluşunun çalışmalarının BM Genel Sekreteri’nin Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Konusundaki Özel Temsilcisi’nin (BM Özel Temsilcisi) tavsiyeleri ve BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeleri’yle uygunluk içinde olduğundan emin olmalıdır. Temsilcilik, Türkiye’nin adaylığına ilişkin yıllık düzenli ilerleme raporuna dahil edilmesi için Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi’nin reformunun bir değerlendirmesini 2005’in ortasında hazırlamalıdır.
- Ankara’da bulunan Avrupa Komisyonu Temsilciliği zarar tespit komisyonlarının çalışma yöntemlerini ve organizasyonlarını izlemekle görevlendirilmeli. Temsilcilik, Türkiye’nin adaylığına ilişkin yıllık düzenli ilerleme raporuna dahil edilmesi için tespit komisyonlarının çalışmasının bir değerlendirmesini 2005’in ortasında hazırlamalıdır.
- Avrupa Birliği’nin, 2005’in ortasında çıkması planlanan Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı’nda, yerinden edilenlerin dönüş veya entegrasyonunun denetlendiğinden ve desteklendiğinden emin olması gerekmektedir.
- Türk hükümeti, zarar tespit komisyonlarının zamanında, adil ve tutarlı olarak çalışmasını sağlamaya teşvik edilmelidir.
- Göçe zorlanan kişilerin dönüşü veya şehirlerde entegrasyonu için tasarlanan projelerin doğrudan finanse edilmesi düşünölmelidir.

Birleşmiş Milletlerin Türkiye’deki Sorumlularına Öneriler:

- Yerinden edilenler için kurulacak hükümet kuruluşunun çalışmasının, BM Özel Temsilcisi’nin önerileri ve BM’nin Yol gösterici İlkeleri’yle uygunluk arz edip arzetmediği kontrol edilmeli ve Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi reformunun seyrinin bir değerlendirmesi, parasal destek veren veya verebilecek hükümetlere sunulmak üzere 2005’in ortasında hazırlanmalıdır.

Giriş

Türkiye’de güvenlik güçleri 1980 ve 1990’lı yıllarda, yerli köy nüfusundan taraftar ve lojistik destek alan Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) yasadışı silahlı faaliyetleriyle mücadele etmek amacıyla kırsal kesiminde oturan Kürt halkını zorla göç ettirdi. Türk güvenlik kuvvetleri korumakla görevli olduğu sivil halkıyla silahlı militanları birbirinden ayırt edemedi. Bu durum bir ölçüde Türk silahlı kuvvetlerinin sivil halkın içinde isteyerek veya istemeyerek da olsa militanlara yardım eden köylülerin varlığından haberdar olmalarıyla açıklanabilir. Yerel jandarma, köylülerden silahlı, maaşlı ve emirlerinde olan “geçici köy korucuları” kadrolarına katılarak devlete bağlılıklarını göstermelerini istedi. Köylüler korkutucu bir ikilem içerisinde kaldı. Ya köy korucusu olarak PKK tarafından saldırıya uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kalacak ya da koruculuğu reddederek köylerinden zorla göç ettirileceklerdi.

Boşaltmalar hukuka aykırı ve şiddetli bir şekilde gerçekleşmiştir. Güvenlik güçleri helikopterler, zırhlı araçlar, asker ve köy korucularını kullanarak köyün etrafını sardıktan sonra saklanmış mahsulleri, tarım araçlarını, ürünleri, meyve bahçelerini, ormanları ve hayvanları yakmıştır. Evleri ateşe vermiş ve bazen köylülerin eşyalarını almalarına bile imkan tanımamıştır. Bu operasyonlar süresince güvenlik güçleri sık sık suistimallerde bulunmuş ve köylülerin eşyalarını ve paralarını çalmış veya onları işkence veya kötü muamaleye tabi tutmuştur. En sonunda köylüler, evlerinden uzaklaştırılıp yollara sürülmüştür. Bu operasyonlar çerçevesinde köylüler “ortadan kaybolmalar” ve yargısız infazlarla karşı karşıya kalmıştır. 1990 ortalarına kadar 3000’den fazla köy fiilen haritalardan silinmiş, resmi rakamlara göre 378.335 Kürt köylüsü evlerinden göçe zorlanmış ve evsiz kalmıştır.

Türkiye, aradan geçen on yıllık süreçte uluslararası düzeyde kabul görmüş ve memnuniyetle karşılanan inandırıcı bir insan hakları reform programı oluşturmaya girişti. Ancak bu reform Türkiye’deki yerinden edilen kişilere henüz bir yarar sağlamadı. Bu kişilerin çoğu on yıl önce karşı karşıya kaldıkları duruma benzer koşullarda bulunmakta, halen yerinden edilmiş ve şehirlerde kötü şartlarda yaşamaktadır. Siyasi şiddetin azalması bölgedeki güvenliğin artmasına neden olsa da, hala birçok kırsal alan güvenli değil ve kuşkusuz dönen köylülere huzurlu bir

ortam teşkil etmemektedir. Geri dönüşler için hükümet tarafından verilen yardım çalışmaları halen keyfi, belirsiz, tutarsız ve yetersizdir.

Türk hükümeti, yerinden edilenlere ilişkin yapacağı üç tane girişimi 2004 yılında duyurdu: göçe zorlanan kişiler için özel sorumluluklara sahip bir hükümet kuruluşunun oluşturulması; UNDP ve Türk hükümetinin ortak sorumluluğunda yerinden edilenler için tasarlanan bir proje; ve Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun (5233 Sayılı Kanun/Tazminat Yasası). Bu önlemler olumlu adımlar olarak gözükmekle birlikte, geçmiş tecrübelerimiz ihtiyatlı davranmamızı gerektirmektedir. Son on yıl süresince hükümetin ortaya koyduğu önceki dönüş projeleri iddia edilen hedeflerin çok altında kalmıştır.²

Hükümet, Şubat 2005 tarihi itibarıyla yerinden edilen kişiler için tasarlanan kuruluşu kurmamış, UNDP projesini onaylamamış ve Tazminat Yasası temelinde kararlar çıkarmamıştır. Hayal kırıklıklarıyla dolu bir on yıllık süreçten sonra, yerinden edilenler ve ilgili hükümet dışı organizasyonlar söz konusu girişimlerin bir an önce ve adil bir şekilde tamamlanmasını beklemekte ve bu problem üzerinde önemli bir etki sağlayabilecek yeterli siyasal ve finansal desteğin bulunacağını umut etmektedir.

Yerinden edilen kişiler için Türk hükümetinin göstermiş olduğu çabalar, gittikçe artan uluslararası gözetimi altındadır. BM Özel Temsilcisi, Mayıs 2002 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etti ve Kasım ayında Türk hükümetine çeşitli tavsiyelerde bulundu.³ Avrupa Birliği Türkiye'yle danışarak Katılım Ortaklık Belgesi'ni Mayıs 2003 tarihinde gözden geçirdi ve "iç göçe zorlanmış kişilerin evlerine dönmesi desteklenmeli ve hızlandırılmalıdır"⁴ koşulu getirdi. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, Haziran 2004 tarihinde hükümete "1990'lı yıllardaki çatışma sonucu iç göçe zorlanan kişilerin güvenlik ve saygınlık içinde geri dönüşlerini sağlamak üzere BM örgütleriyle

² 1996 yılına kadar böylesi girişimler için yapılan inceleme çalışmaları için; İnsan Hakları İzleme Komitesi/Helsinki, 'Türkiye'nin güneydoğusunda yerlerinden zorla göç ettirilmiş kişilere ilişkin başarısız politikası,' İnsan Hakları İzleme Komitesi raporu, vol 8, no 9 (D), Haziran 1996. 1999 yılı köye geri dönüş ve rehabilitasyon projesinin değerlendirilmesi, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne bakınız, Göç Ettirilmiş ve Yüzüstü Bırakılmış, Türkiye'nin Başarısız Köye Geri Dönüş Programı, Bir İnsan Hakları İzleme Komitesi Raporu, vol. 14, no.7 (D), Ekim 2002.

³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (CHR), 27 Kasım 2002, BM Genel Sekreterliği'nin Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Konusundaki Özel Temsilcisi'nin Raporu, Mr. Francis Deng, İnsan Hakları Komisyonu'nun 2002/56 sayılı kararına uygun bir irade ifade etti, Göç Ettirilme Profili, Türkiye, E/CN. 4/2003/86/Add.2.

⁴ Avrupa Komisyonu, Türkiye: 2003 Katılım Ortaklığı, 19 Mayıs 2003, Öncelikler (2003/2004).

diyalog aşamasından resmi ortaklık aşamasına geçmesi”⁵ gerektiği önerisinde bulundu.

Türkiye'nin zorunlu iç göç problemine ilişkin gösterilen uluslararası ilgi bir ölçüde etkili oldu: Türkiye Devleti planlarını Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası hükümetdışı organizasyonlarla paylaştı, ve bu planların geliştirilmesinde BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeleri esas aldığı kabul etti. Aynı zamanda bu baskı hükümetin geri dönüşlere ilişkin aşırı iyimser bir tablo sunmasına neden oldu. Türkiye'deki zorunlu göç problemine ilişkin uluslararası ilginin sağlanması ise tam on yıl aldı. Bu ilgi, problemin sanki çözülmek üzere olduğunu gösteren yanıltıcı resmi istatistikler yüzünden azalırca çok kötü olacaktır. Çünkü, bu problem devam ediyor.

⁵ Avrupa Konseyi Parleментар Asamblesi, Karar 1380 (2004), kabul edilme tarihi 22 Haziran 2004, 23 viii.

Geri Dönüşteki Engeller

Altyapının Tahribi

Köylüler, köylerinin zorla boşaltılması sırasında kullanılan şiddet ve on yıllık bakımsızlığın sonucunda virane olmuş evlerinin bulunduğu yerde taş yığınlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Tarlalarını ot bağlamış ve otlakları çalılık haline gelmiştir. Eski çatışmalı alanlarda bulunan birçok köyün telefon bağlantısı, elektriği, okulu, sağlık ocağı, suyu ve kanalizasyon sistemi ve hatta yolu bile bulunmamaktadır.

Bazı devlet görevlileri, güneydoğudaki köylerde zaten varolan ilkel koşulları gerekçe gösterip bu yerleşim birimlerinin temelde yaşanamaz olduklarını ileri sürmektedir. Fakat bu imha faaliyetlerinden önce elektrik, telefon bağlantısı vardı. Yollar ancak on yıllık ihmal sürecinin sonucunda şimdiki kullanılmaz haline geldi. 1980'lerin sonlarına kadar bu köylerin çoğu okula sahipti. Bu olanak ancak PKK'nın öğretmenleri öldürme politikasına başlaması ve devletin de okul binalarını ve diğer altyapı unsurlarını imha etmesiyle ortadan kalktı.

Çoğu köylü, 1990'lı yılların başlarında bile zengin değildi. Fakat, onlar boşaltma sürecindeki toptan yakılıp yıkılmalar sonucunda yoksullaştı ve son on yıllık sürgünle bu yoksulluk daha da arttı. Bugün, yerinden edilenlerin çoğu eskiden yaptıkları çiftçilik veya hayvancılık yaşamlarına dönmek için gerekli olan kaynaklara sahip değildir. Göç ettirilmiş köylülerin geri dönüşlerinin kalıcı olması için yerleşimlerinin tahrip edilmiş olan altyapısı yeniden inşa edilmeli ve köylülere yaşamlarını yeniden kurarken bu geçiş safhasında gelir desteği verilmelidir.

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin, Diyarbakır ilinin Hazro ilçesine bağlı Koçbaba köyüne Kasım 2004 tarihinde yapmış olduğu ziyaret sırasında yukarıda sözü edilen problemler çarpıcı bir şekilde göz önüne serildi. Koçbaba köyü yaşanabilir bir yer için gerekli olan en basit şartlardan yoksundur. Koçbaba nüfusunun hemen hemen tamamı yaşlı insanlardan oluşmaktadır. Herhangi bir yerel okulun olmamasından dolayı aileler çocukları ile Diyarbakır'da kalmak zorunda kalmaktadır. Birkaç yaşlı

köylü naylon ve dallardan yapmış oldukları kulübelerde kalmaktadır ki, Diyarbakır ilinde Ocak ayı boyunca gece sürekli olarak sıfır altındadır.

Bir akarsu ve kara yolunun dışında, Koçbaba'nın altyapısı yoktu. Koçbaba köylüleri köyün telefon ve elektrik bağlantısı ile ilgili bir kördüğüm hakkında konuştu. Vali ve elektrik şirketi köylülerin gerekli direkleri bizzat dikmelerini beklemekteydi. Oysa ki, köylüler eski direklerin tahribinden kendilerinin sorumlu olmadıklarını ve dolayısıyla yeni direkleri dikme işinin kendilerinden beklenemeyeceğini savunuyorlar. Boşaltılan köylerin çoğunda evler ve altyapı tamamıyla imha edilmiştir. Fakat, bunların yeniden kalkınma aşaması şu anda köyden köye epeyce farklılık göstermektedir. Yeniden kalkınmanın geldiği aşama, köylerin yola yakınlığı dahil olmak üzere kendi doğal avantajlarına, muhtarının girişkinliğine ve kaymakamla ilişkisine bağlı olarak değişmektedir. Okulların yeniden inşası ve bunların açılması belirleyici bir faktör gibi görünmektedir. Okulu olan köylerde, hem nüfusun yıl boyunca köyde kalma hem de her yaştan köylünün bulunma olasılığı çok daha yüksektir. Örneğin, Diyarbakır ilinin Hazro ilçesine bağlı Çiftlibahçe köyü, açıkça görüldüğü üzere, yüksek bir moral ve çok sayıda genç ile gerçekten yeniden canlanmıştır. Bu köydeki okul zorla boşaltmalar sırasında imha edilmişti ama İstanbul'un en önemli futbol kulüplerinden biri olan Galatasaray'ın yardımları ile yeni bir okul yapıldı.

Geri Dönülen Alanlardaki Güvensizlik

Güvenlik, geri dönüşlerde kritik bir etkidir. Son senelerde, Türkiye'nin güneydoğusundaki kırsal alanlarda kişisel güvenlik durumunda ciddi bir iyileşme olmasaydı var olan geri dönüşler bile gerçekleşemezdi. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin gördüğü bütün köylüler atmosferin siyasi şiddetteki azalmayla daha yumuşadığını, ama iyileşmenin derecesinin şehirden şehre ve bölgeden bölgeye göre değiştiğini beyan etti. Geri dönen köylüler, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne köylerinin artık yiyecek ve yeni üye arayışı içinde olan silahlı militanlar tarafından ziyaret edilmediğini ve yerel jandarmalarla ilişkilerin de iyileştiğini söyledi. Bazıları jandarmanın sert söz ve tehditlerinden söz ederken, çoğu geçmişteki genel acımasızlık tavrının yerini bir nevi hoşgörü ve saygının aldığını belirtti.

Şu noktanın altını çizmekte fayda görüyoruz ki, eğer bölgede şiddet tekrar başlarsa geri dönmüş olan köylülerin söz ettiği göreceli can güvenliği hızla ortadan kalkacaktır. PKK'nin yiyecek, para ve eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla bu köylüleri kullanması onları devletin zulmüne hedef yaptı. PKK'nin Haziran 2004 tarihinde tekrar silahlı eylemlere başlaması devletin zalimce tepki vermesine yol açabilir ki, bu durum Kürtlere zarar verebilir ve geri dönüş projesinin raydan çıkmasına neden olabilir. Bu riski hükümet dışı bir organizasyon olan Göç-Der,⁶ Ekim 2004 tarihli raporunda belirtti. Söz konusu rapor göçe maruz kalanların menfaatlerini korumak amacıyla, PKK'ye tek taraflı ateşkesini yenilemesini ve barışçıl yöntemlere başvurmasını tavsiye etmektedir.⁷

Köy Koruculuğu Sistemi

Bazı yerleşim biriminde bulunan köy korucularının halen var olması yerinden edilen köylülerin güvenliğinin ve güveninin gelişmesinde çok büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu durum köylülerin geri dönüş için var olan istekliliklerini ciddi bir şekilde etkilemektedir. Örneğin, köy koruculuğu sisteminin özellikle yaygın olduğu Şırnak ilindeki geri dönüşler hükümetin kendi istatistiklerine göre geri dönüşün en yoğun olduğu ilin oranının yüzde 50'sinden daha az olarak devam etmektedir.

Yerinden edilen kişiler, anlaşılabilir şekilde, köy korucusu olarak silah taşımaya ehliyetli ve bazen rakip aşiret mensubu olan komşularının bulunduğu, denetimden uzak kırsal alanlara taşınmakta gönülsüzdür. Birçok köylü sadece ve sadece köy korucusu olmayı kabul etmediklerinden dolayı göçe zorlanmıştır. Çoğu köy korucusu göçe zorlanan kişiler gibi Kürttür. Türkiye'de, Ağustos 2004 tarihi itibarıyla 58.416 köy korucusu vardı.⁸ Köy korucuları köy boşaltmalara karışmış ve araya giren yıllar içinde cinayet ve adam kaçırma suçlarını işlemeye devam etmiştir. Bazı olaylarda, köy korucuları zorla göçettirilen kişilerin mülklerini işgal etmiştir. Hatta, köy korucuları bazen kendi illegal kazançlarını korumak için halen şiddete başvurmaktan çekinmemektedir. Ard arda gelen Türk hükümetlerinin, güvenlik güçleri ve köy

⁶ Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği.

⁷ "Türkiye'nin AB Sürecinde Göç Sorunu ve Çözüm Önerileri," Göç-Der, İstanbul, 16 Ekim 2004. Bu rapor birde AB ve Türk Hükümeti'ne bir dizi tavsiyeyi de kapsamıştır.

⁸ İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun ifadesi, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın aylık bülteni, Ağustos 2004

korucularının suiistimallerine karşı meydan okumaması, bu güçler için bir dokunulmazlık havası yaratmıştır.

İddialara göre köy korucuları, 2002 tarihinde Muş ilinin Nureddin köyüne dönen üç köylüyü öldürdü.⁹ Köy korucuları, Haziran 2004 yılında ise Ağrının Diyadin'e bağlı Akpazar köyü yakınlarında bulunan bir çayırdaki beş köylünün öldürülmesine karışmıştır.¹⁰ Bir ifadeye göre 25 Eylül 2004 tarihinde de bir köy korucusu Diyarbakır ilinin Tellikaya köyünde, köye dönen Mustafa Koyun'u vurup öldürdü.¹¹ Köylü İshak Tekin, 2 Ekim 2004 Muş ilinin Varto ilçesine bağlı Akçana yerleşim biriminde bulunan evinde köy korucuları tarafından yaralandı.¹² Bu kişi yakından vuruldu ve bir gözünü kaybetti.

6 Ekim tarihinde yayınlanan Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2004 Türkiye İlerleme Raporu'nda, köy koruculuğu sisteminin yerinden edilenlerin köye dönüşleri için "en büyük engellerden birisi" olduğu belirtildi. Türkiye içinde ve dışında köy koruculuğu sisteminin ortadan kaldırılması için çağrılar yapılmıştır. Bu sistemin kaldırılmasını isteyen makamlar arasında şunlar sıralanabilir: 1995 raporunda faili meçhul cinayetlerle ilgilenen TBMM komisyonu; 1998 raporunda zorunlu iç göçle ilgilenen TBMM komisyonu; 2002 yılında Türkiye'ye ziyareti ile ilgili raporunda BM Yargısız, Ani ve Keyfi İnfazlarla İlgilenen Özel Raportörü; 2002 yılında Türkiye'ye ziyareti ile ilgili raporunda BM Genel Sekreteri'nin Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Konusundaki Özel Temsilcisi; Türkiye'ye ilişkin Temmuz 2004 tarihli kararını veren Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi. Sonuçta, köy koruculuğu sisteminin kaldırılması ve bunların üyelerinin silahsızlandırılmasına kadar geri dönüşlerin ancak çok yavaş bir şekilde devam edeceği çok açıktır.

Güvenlik Güçleri Tarafından İşlenen Hukuka Aykırı Öldürmeler

Köy korucu sisteminden kaynaklı güvenlik endişelerine ek olarak, jandarmalar tarafından sivillere karşı yapılan saldırıların geri dönüşler üzerinde caydırıcı bir etkisi vardır. Güvenlik güçlerince 2004 sonlarına doğru işlenen hukuka aykırı üç öldürme,

⁹ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 16 Haziran 2002 tarihli bülteni.

¹⁰ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Ağustos 2004 tarihli aylık bülteni.

¹¹ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Eylül 2004 tarihli aylık bülteni.

¹² Sertaç Laleoğlu, "Korucu vahşeti tırmanıyor," Özgür Politika, 12 Ekim 2004.

sivil halka ve özellikle de yerinden edilen kişilere yöneltilen öldürücü devlet şiddetinin süregelen potansiyelinin altını çizdi.

Güvenlik güçleri, 21 Kasım tarihinde Mardin'in Köprülü köyünden göçe zorlanmış Ahmet Kaymaz'ı ve onun 12 yaşındaki oğlu Uğur Kaymaz'ı Kızıltepe ilçesi yakınlarında vurdu.¹³ Kaymaz ailesinin komşularının İnsan Hakları Derneği'ne anlattıklarına göre Kaymaz ve oğlu kendilerine ait ticari aracı yapacakları seyahat için hazırlamaktaymış ve vuruldukları anda da silahsızmış. İl valisi ise 'eylem hazırlığı yapan 2 terörist ölü ele geçirildi'¹⁴ açıklamasını yaptı. Bir İHD delegasyonu bu olayı araştırdı ve Kaymaz ve oğlunun, resmi olay tutanağında iddia edildiği gibi silahlı çatışmaya girdiğini destekleyecek güçlü delillerin olmadığı sonucuna vardı. İHD'nin bulgularına göre, Kaymaz bir kamyon şoförü idi ve oğlu da yerel ilkokulda kesintisiz devamlılığa sahip olan bir öğrenci idi. Sonuçta, onlar herhangi bir gerilla gücünün elemanları gibi görünmemektedir. Kaymaz, kısa bir süre önce göçe zorlanmasına ilişkin tazminat başvurusunu takip etmesi için bir avukat tayin etmiş ve otopsi raporu da bu hususa ilişkin belgelerin ölüm anında kendisinde olduğu belirtmiştir.

Kaymazların öldürülmesinden bir hafta sonra, 28 Kasım tarihinde, jandarmalar Hakkari ilinin Şemdinli ilçesinin kısmi olarak boşaltılmış olan Ortaklar köyünde oturan çoban Fevzi Can'ı vurup öldürdü.¹⁵ Bir yerel gazeteyle, göre Can'ın amcası jandarmanın cenazeyi alıp götürdüğünü ve Can'ın akrabalarının "bir terörist dur ihtarına uymadığı için öldürüldü"¹⁶ biçiminde hazırlanan bir tutanağı imzalanıncaya kadar cenazeyi iade etmediler. Resmi açıklamalar Can'ı bir hayvan kaçakçısı¹⁷ olarak tarif etti, oysa hem köy muhtarı hem de Fevzi Can'ın erkek kardeşi bunu inkar etti. Kaçakçılık vak'alarında genellikle devletin kaçırılan hayvanlara el koyduğu halde, Fevzi Can'ın ölümünden sonra yanında bulunan hayvanları aileye geri verdiği dikkat çekti. Akrabaların üstünde baskı kurulmaya çalışılması, "terör" ve "hayvan

¹³ Gökçer Tahincioğlu, "Kızıltepe'de mızrak çuvala sığmıyor!" Milliyet, 1 Ocak 2005.

¹⁴ Hüseyin Kaçar ve Halit Solhan, "İnfaza 3 ayı soruşturma," Sabah, 28 Kasım 2004 ve "Erdoğan: Olamaz!" Milliyet, 2 Kasım 2004.

¹⁵ Türkiye İnsan Hakları Derneği, *28.11.2004 Günü Hakkari İli Şemdinli İlçesi Öğrencilik Köyünde Fevzi Can Adlı Yurttaşın Öldürülmesine İlişkin İddiaları Araştırma-İnceleme Raporu*, Ankara, 4 Aralık 2004.

¹⁶ "Dün Uğur, bugün Fevzi, yarın kim?" 30 Kasım 2004

¹⁷ Türkiye İnsan Hakları Derneği, *28.11.2004 Günü Hakkari İli Şemdinli İlçesi Öğrencilik Köyünde Fevzi Can Adlı Yurttaşın Öldürülmesine İlişkin İddiaları Araştırma-İnceleme Raporu*, Şemdinli, Hakkari, 28.11. 2004), Ankara, 4 Aralık 2004.

kaçakçılığı” hakkında çelişkili hikayeler yaratılması bu ölümün hukuk dışı bir öldürme olduğu şüphesini arttırmaktadır.

Mardin Cumhuriyet Başsavcılığı, Aralık 2004 tarihinde Ahmet ve Uğur Kaymaz’ı öldürdükleri iddiası ile Özel Harekat Timi’nin dört üyesi hakkında dava açtı. İlk duruşma, Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 12 Şubat tarihinde görüldü. Dava hala devam etmektedir. Fevzi Can’ın ölümünden sorumlu olduğu düşünülen jandarmalar için bir soruşturma açıldı. Türkiye’nin Güneydoğu bölgesinde geçmişte de gördüğümüz üzere bu tip olaylar hakkında açılan davalar nadiren mahkumiyet ile sonuçlanmıştır. Bu gerçek, sözü edilen cinayetlerden sorumlu olanların cezalandırılarak adaletin yerini bulacağı konusunda şüphelere yol açmıştır.

4 Kasım 2004 tarihinde Alaca köyünün Kepre bölgesinde onbir kişinin kemiklerinin bulunduğu bir toplu mezarın keşfedilmesi bölgenin maruz kaldığı şiddet ve güvenlik güçlerinin cezadan muafiyetini bizlere kanıtlamaktadır. DNA örnekleri halen muayene edilmektedir, fakat giysiler ve diğer eşyalar 1993 yılında Alaca’nın yerle bir edildiği ve göçe zorlandığı sırada askerlerin gözaltına aldığı onbir köylüye ait olduğu tespit edilmiştir.¹⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), 2001 yılında Türk hükümetinin söz konusu on bir kişinin yaşama hakkını ihlal ettiği kanaatine vardı. Ayrıca, bu kararda Mahkeme, cumhuriyet savcılarının Alaca köyündeki “ortadan kaybolmalar”ı araştırmak için “kayda değer herhangi bir girişiminin olmamasına şaşkırdıklarını” belirtti.¹⁹ Köylüler, mahkemeye Bolu’dan gelen komandoların köylüleri köyün dışarısına götürdüklerini söyledi, fakat bu birlikten herhangi bir askere karşı soruşturma veya dava açılmamıştır.

Birleşmiş Milletlerin Yargısız, Ani ve Keyfi İnfazların Araştırılması ve Önlenmesi İçin İlkeleri yukarda belirtilen öldürme olaylarının bağımsız uzman komisyonlar tarafından soruşturulması gerektiğini belirtmektedir.²⁰ Türk makamları hiç bir zaman böyle bir mekanizmayı kurmaya yanaşmamakta ve bu görevi geçmiş yirmi yılı aşkın süre içerisinde güvenlik güçleri mensuplarına karşı kovuşturma açmak konusunda

¹⁸ Zülfikar Ali Aydın, “Kemikleri bulunca dünyalar benim oldu,” *Sabah*, 4 Aralık 2004.

¹⁹ *Akdeniz v Türkiye*, AİHM, 31 Mayıs 2001, paragraf 92.

²⁰ Yasadışı, Keyfi ve Toplu İnfazların Önlenmesi İçin İlkeler, E.S.C kararı 1989/65, annex, 1989 U.N. ESCOR Supp. (No.1) 52’de, U.N. Doc. E/1989/89 (1989), 11. Prensip.

isteksizliğini net bir Şekilde kanıtlamıŐ olan cumhuriyet savcılıklarına bırakmayı tercih etmektedir.

Türk hűkűmeti, gűvenlik gűçleri ve kűy korucuları tarafından gerçekteŐirilen űldűrmelere iliŐkin iddiaları soruŐtırmakta bir tavır deđiŐikliđi içine girmediđi sűrece, failler hesap vermeyecek, cezasız kalacak ve bunun sonucunda yerinden edilen kiŐiler evlerine dűnűŐte terredűt yaŐayacaktır.

Problemin Kapsamının Değerlendirilmesi

Geri Dönüşlerde Hükümetin Güvenilmez Rakamları

Ülke içinde yerinden edilen kişilerin hareketleri hakkındaki doğru ve detaylı istatistikler, Türk hükümetinin yerinden edilenler ile ilgili yükümlülük ve taahhütlerini nasıl yerine getirebileceğini planlaması ve dış dünyanın da ne yapıldığını değerlendirmesi için önkoşuldur. Hükümetin verdiği rakamlar, yıllardan beri artan bir şekilde iyimserlik göstermesine rağmen, bu rakamlar çelişkili ve tutarsız kalmaktadır. Üstelik, hükümet hiçbir zaman geri dönülen yerleşim birimlerini liste haline getirmediği için, istatistiklerin doğruluğunun kontrol edilebilmesi imkansızdır.

Hükümet, Türk Sosyal Bilimler Derneği'ni 1999 yılında yerinden edilenlerle ilgili kapsamlı bir inceleme çalışması yapması için görevlendirdi. Dört yıl sonra, yapılan çalışma, genel göçe zorlama veya geri dönüş oranlarını gösteren istatistikleri halen oluşturamadı. İstatistikleri geliştirmek için yapılan bağımsız çabalara hoş bakılmamaktadır. Örneğin, 2001 yılında Diyarbakır belediyesi yerinden edilenlerin sayıları, yaşadıkları şartlar ve talepleri konusunda güvenilir veriler toplamak istedi, ama merkez hükümet bu çalışmayı yasakladı.²¹ Göç-Der'in benzeri bir inceleme çalışması hakkında Nisan 2002 tarihinde bir dava açıldı ve Ocak 2004 tarihinde raporu yayına hazırlayan Göç-Der başkanı Şefika Gürbüz, Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesi uyarınca 'kışkırtma' suçundan dolayı on aylık hapis cezasına çaptırıldı (bu ceza para cezasına çevirildi).

Avrupa Komisyonu 6 Ekim 2004 tarihli Düzenli İlerleme Raporunda, Türk hükümetinin verdiği bilgiye dayanarak, "Ocak 2003 tarihinden itibaren 124.218 yerinden edilen kişinin (aşağı yukarı 350.000 olarak tarif edilen resmi rakamın üçte biridir) kendi köylerine geri döndüğünü" belirtti.²² Bu kadar hızlı bir geri dönüş oranına şaşkın kalan İnsan Hakları İzleme Komitesi, 7 Ekim 2004 tarihinde Brüksel'deki Türk Konsolosluk'u ziyaret etti ve Avrupa Komisyonu'na verilen rakamların teferruatlı bir dökümünü istedi. Türk Dışişleri Bakanlığı, 25 Kasım 2004

²¹ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Şubat 2001 tarihli aylık bülten.

²² Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine ilişkin 2004 ilerleme raporu, 6 Ekim 2004, B.1.3.

tarihinde İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne köy ve mezraların boşaltılmaldan önceki ve şimdiki nüfusunu gösteren bir listeyi gönderdi. İnsan Hakları İzleme Komitesi ise, 8 Aralık 2004 tarihinde hükümete geri dönüşler hakkındaki ilk detaylı ve kontrol edilebilir veriler içeren bu listenin hoşnutlukla karşılandığına dair bir mektup yazdı.

İnsan Hakları İzleme Komitesi, Kasım 2004 tarihinin sonlarında köy boşaltmasından önceki ve şimdiki nüfus için verilen resmi rakamların köy sakinlerinin verdiği sayılarla karşılaştırılması için, listede bulunan köylerin ve mezraların küçük bir örnek grubunu ziyaret etti. Ayrıca, İnsan Hakları İzleme Komitesi geri dönenlerin yaşama koşullarını ve geri dönen birey ve topluluklara verilen resmi yardımların kapsamını araştırdı.

Bizim değerlendirmemiz, hükümetin belirtmiş olduğu geri dönüş sayılarının gerçeği yansıtmadığı ve özellikle iki eksikliğin bulunduğu yönündedir. Birincisi, istatistikler köylerin boşaltmadan önceki sakinlerin sayılarını düşük gösterdiği için, yerinden edilenlerin sayısını gerçekte olduğundan daha küçük göstermektedir. İkincisi, istatistikler geri dönenlerin rakamlarını abartılı olarak belirtmektedir. Hükümetin listesi, bazı yerleşim yerlerinde, geçici hatta gerçekte hiç gerçekleşmemiş dönüşleri kapsamlı bir dönüş akımı olarak kaydetmektedir.

Göçe Zorlamalardaki Rakamların Düşük Gösterilmesi

1990 yıllarda kaç kişinin göçe zorlandığını hiç kimse kesin olarak bilmemektedir. 1998 yılında olağanüstü hal altında kalan güneydoğu bölgesinin valisi 820 köyden ve 2.345 küçük yerleşim biriminden 378.335 kişinin yerinden olduğunu belirtti.²³ Türk hükümeti, 2004 Düzenli Raporu için Avrupa Komisyonu'na bu sayıyı aşağı çekerek, 350.000 olarak verdi. Amerika Birleşik Dışişleri Departmanı'nın 1998 raporu ise 560.000'in gerçekçi bir rakam olabileceğini belirtti.²⁴ Diyarbakır Barosu ise bu rakamın 2 milyon kadar olabileceğini belirtmektedir.²⁵ Her halukarda yerinden edilmeler için il bazında verilen rakamlar esasında 377.882 olarak tahmin sayı kesinlikle düşük gözükmektedir.

²³ TBMM Göç Komisyonu Raporu, Türkiye BMM'ye sunulmuş, 14 Ocak 1998, p 11

²⁴ ABD Dışişlerine Departmanı, İnsan Hakları Faaliyetlerine İlişkin Türkiye Raporu, 1998.

²⁵ Diyarbakır Barosu'nun taslak halindeki Tazminat Kanunu'na yaptığı bildirim, Şubat 2004

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşme yaptığı köy sakinleri ve köy muhtarları bir çok örnekte de görüldüğü gibi köyün boşaltma sırasındaki nüfusunun hükümetin listesinde gösterilenden çok daha yüksek olduğunu belirtti.²⁶ Aşağıda verilecek örnekler söz konusu zıtlığı ifade etmektedir:

- Batman ilinin Gercüş ilçesinin Çalışkan köyünde hükümetin listesine göre boşaltmadan önce 22 hane bulunurken, yerel kaynaklar 140 hane bulunduğunu belirtmektedir.²⁷
- Batman ilinin Gercüş ilçesinin Dereli köyünde hükümet listesine göre 22 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 140 hane bulunmaktaydı.
- Batman ilinin Kozluk ilçesinin Gündüz köyünde hükümet listesine göre 18 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 46 hane bulunmaktaydı.
- Batman ilinin Kozluk ilçesinin Beşkonak köyünün Şeman mezrasında hükümet listesine göre 5 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 35 hane bulunmaktaydı.
- Bingöl ilinin Genç ilçesinin Sağgözü köyünde hükümet listesine göre 133 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 300 hane bulunmaktaydı.²⁸
- Diyarbakır ilinin Diçle ilçesinin Kurşunlu köyünde hükümet listesine göre 38 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 120 hane bulunmaktaydı.²⁹
- Diyarbakır ilinin Diçle ilçesinin Kırkpınar köyünde hükümet listesine göre 64 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 110 hane bulunmaktaydı.
- Diyarbakır ilinin Dicle ilçesinin Kırkpınar köyünün Kayaş mezrasında hükümet listesine göre 10 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 25 hane bulunmaktaydı.
- Diyarbakır ilinin Dicle ilçesinin Kırkpınar köyünün Küpetaşı mezrasında hükümet listesine göre 8 hane bulunurken, yerel kaynaklara göre 20 hane bulunmaktaydı.

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşme yaptığı yerel sakinler, Kırkpınarın Laleyran, Valdere ve Vankom mezraları için hükümetin verdiği sayıların doğru

²⁶ Hükümetin listesinin bildirildiği faksın kalitesi iyi olmadığından rakamlar ile ilgili hatalar olabilir.

²⁷ Batman'ın boşaltılma rakamları için kaynakça: Batman İHD başkanı Saadet Becerikli ile telefon görüşmesi, 28 Kasım 2004.

²⁸ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Sağgöze köyü muhtarı ile yaptığı görüşme, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004.

²⁹ Dicle'nin köyleri için kaynakça: İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Kırkpınar Köy Derneğinin temsilcisi ile yaptığı görüşme, Diyarbakır, 25 Kasım 2004.

olduğuna katılmaktadır. Örneklerin birçoğunda, resmi istatistiklerle yerel tahminler arasındaki farkı açıklamak zordur. Muhtarların ve köylülerin boşaltmadan önceki nüfusu abartmaları için herhangi bir sebep yoktur. Onlar kendi hafızalarına dayanmaktadır, fakat verdikleri rakamların doğruluğu konusunda ve köylerin boşaltıldığı zamana ait elektrik kayıtlarından da bu hususun doğrulanabileceği hususunda da ısrar ettiler.

Bazı örneklerde, nüfusu göçe zorlanmış yerleşim yerleri hükümet listesinden tamamen çıkarıldı. Göç-Der Diyarbakır şubesi tarafından hazırlanan 2003 yılı inceleme çalışmasının Bismil ilçesine ait bölümünde, 26 boşaltılmış yerleşim birimine geçici ve kalıcı olarak geri dönüldüğünün detayları verildi.³⁰ Hükümet listesi ise burada sadece 17 yerleşim birimini göstermekteydi. Göç-Der'in raporu Silvan ilçesi için 26 boşaltılan yerleşim birimini gösterirken, hükümet listesi bunu 22 olarak göstermektedir.

Boşaltılmalarına rağmen listeye dahil edilmeyen köyler arasında şunlar bulunmaktadır: boşaltılmadan önce aşağı yukarı 100 haneye sahip olan Siirt ilinin Eruh ilçesine bağlı Erenköy köyü ve boşaltılmadan önce aşağı yukarı 50 haneye sahip olan Siirt ilinin Eruh ilçesine bağlı Çalköy köyü. Her iki köyün köy korucuları tarafından işgal edildiği iddia edilmektedir.³¹ Hakkari merkeze bağlı Ağaçdibi, Akkuş, Baykoy, Boybeyi, Demirtaş, Doğanyurt, Geçimli ve onun dört mezrası boşaltıldığına rağmen hükümet listesine dahil edilmemiştir. Hakkari ilinde bulunan Uzundere ilçesi ve ona bağlı Alkan, Çiftkonak ve Haydaran köyleri 1995 yılında boşaltıldı ve resmi olarak 30 Kasım 1998 tarihinde ortadan kaldırıldı ve bu yüzden de hükümet listesinde görünmemektedir.³²

Bazı köyler ise olağanüstü hal bölgesi dışındaki illerde buldukları için listede yer almamıştır. Örneğin, Erzincan ilinin Tercan ilçesine bağlı Yastık köyü, Kurubey ve Mazan mezraları ile birlikte 1994 yılında boşaltıldı ve dozer ile yerle bir edildi.³³

³⁰ Diyarbakır ilinde 2003 yılında yapılan inceleme çalışması, Göç-Der, Diyarbakır şubesi.

³¹ Siirt İnsan Hakları Derneği Başkanı Vetha Aydın ile yapılan telefon görüşmesi, 26 Kasım 2004.

³² Hakkari'li bir avukattan e-mail, 30 Kasım 2004. Adı güvenlik sebebiyle gizli tutuldu.

³³ Yastık köylüsü ile telefon görüşmesi, 7 Şubat 2005. Adı güvenlik sebebiyle gizli tutuldu.

Hatta, boşaltmaların hükümet kayıtlarında gösterilmemesi 1998 yılında açıkça saptandı. O tarihte Tunceli milletvekili olan Orhan Veli Yıldırım, Türkiye Büyük Millet Meclisi Göç Komisyonu'na: "Boşalan köy sayısında resmi istatistiklere göre verilen bilgiler yanlıştır. Şimdi, mesela Baylık köyü benim kendi köyümdür, şu anda boştur Dolu görünüyor. Oysa boştur. Çemçeli yine merkeze bağlı dolu geçiyor, o da boş. Yeşilkaya Belediye Başkanımızın yakın bir köyüdür, dolu geçiyor, boş," dedi.³⁴ 1998 yılında Yıldırım tarafından kayıtlara yanlış bir şekilde kaydedilmiş olarak tespit edilen üç boş köyün adı hükümetin hazırladığı boşaltılmış köyler listesinde bulunmamaktadır.

Bazı köyler de boşaltmalardan önce herhangi bir köylü nüfusunun olmadığı şekilde kayda geçmiştir. Siirt ilinin asıl nüfusunun düşük gösterilmesi, ilin genel manzarasını ciddi bir şekilde çarpıtmaktadır. Siirt ilinde çok fazla köy boşaltıldı ve yerel kaynaklar, kesin dönüş oranının düşük olduğunu belirtmektedir. Oysa, hükümetin sayılarına göre köylülerin yüzde 53.36'sı geri dönmüştür. Bu "olumlu geri dönüş" sadece hükümetin asılsız istatistiklerinden kaynaklanan bir yanılsamadır. Siirt'te bulunan aşağıdaki köyler, hükümet listesinde boşaltmalardan önce sıfır nüfuslu olarak kaydedilmiştir:

- *Merkez ilçesi:* Aktaş
- *Baykan ilçesi:* Çevrimtepe/Ulukapı
- *Eruh ilçesi:* Bilgili; Cintepe; Çizmeli; Dağdöşü; Dikboğaz; Kekliktepe/Karabıyık; Üzümlü; Yanılmaz; Yelkesen; Yokuşlu
- *Kurtalan ilçesi:* Karabağ; Uluköy
- *Pervari ilçesi:* Aşağıbağcılar; Ayvalıbağ; Belemoluk; Beğendik; Çetköyü, Çavuşlu; Çobaören; Çukurköy; Doğanköy, Dolusalkım; Düğüncüler; Ekindüze; Gümüşören; Güleçler; Gölgesi; Gökbudak; Karasüngür; Kocaçavuş; Körüçay; Köprüçay/Yenimahalle; Merkez; Narsuyu; Okçular; Ormadalı; Sarıdam; Söğütönü; Taşdibek; Tuzcular; Yapraktepe; Yeniaydın; Yukarıbağcılar.
- *Şirvan ilçesi:* Demirkapı; Kömürlü/Yelken; Özyurt; Suluyazı; Yedikapı.

³⁴ TBMM Göç Komisyonu Raporu, Türkiye BMM'ye sunulmuş, 14 Ocak 1998, p 11

Yukarıdaki yerleşim birimleri, geri dönüşler için verilen toplam rakamda yer alan 1.111 hane ve 7.249 bireyi içine almaktadır. Bu köylerin nüfusunun, Siirt ili için verilen göç öncesi toplam nüfusa dahil edilmemesi yanıltıcı bir durum yaratmaktadır. Bu yanlışlık hesaptan çıkarılırsa, Siirt ili için ortalama geri dönüş oranı, bu raporda sözü edilen başka hatalar hesaba katılmadan bile yüzde 29.76'ya düşmektedir. Bingöl için verilen rakamlarda da aynı tür hata görülmektedir ki, birçok köyün boşaltmadan önceki nüfusu sıfır olarak gösterilmektedir. Örneğin, hükümetin listesinde boşaltmalardan önce herhangi bir köylünün bulunmadığı Bingöl ilinin Yenyazı köyüne 487 köylünün “döndüğü” gösterilmiştir.

Geri Dönüş Rakamlarının Yüksek Gösterilmesi

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin araştırmaları, hükümet istatistiklerinin bazı yerleşim yerlerindeki geri dönüşler için gerçeğin üstünde rakamlar gösterdiğini veya geçici dönüşler saydığını saptadı.

İnsan Hakları İzleme Komitesi, Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Koçbaba köyünü 18 Kasım tarihinde ziyaret etti. Hükümet listesine göre şu anda bu köyde 27 hanede 278 köylü bulunmaktadır. Oysa, İnsan Hakları İzleme Komitesi 13 hanede sadece 69 köylü sayabildi. Buna karşılık, Koçbaba köyünün yakınında bulunan Çiftlibahçe köyünde hükümetin listesine göre 49 hane geri dönmüş ve bu rakam kontrol edildiğinde doğru çıkmıştır.

Yerel göç ettirilmiş köylülerle yapılan bazı görüşmeler hükümetin listesinde ileri sürülen istatistiklerden çok farklı rakamlar vermiştir. Bingöl ilinin Genç ilçesine bağlı Yolaçtı köyünün eski bir muhtarı, şimdi Genç'te yaşıyor, şu anda Yolaçtı köyünde 11 hanede aşağı yukarı 50 köylünün bulunduğunu belirtti. Halbuki, hükümet listesi bu köyde, 99 hanede 449 köylünün oturduğunu göstermektedir.³⁵ Yenyazı köyünün eski köylülerinden birisi İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne aslında 8 ailenin bu köye geri döndüğünü söyledi, oysa hükümet listesine göre 60 aile geri dönmüştür.³⁶

³⁵ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Yolaçtı köyü eski muhtarı ile yaptığı görüşme, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004, Adı gizli tutuldu.

³⁶ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Yenyazı köyü eski muhtarı ile yaptığı görüşme, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004.

Resmi hükümet sayılarına göre, Diyarbakır ilinin Lice ilçesinin Duru köyünde şu anda 207 hanede 346 köylü yaşamaktadır. Fakat, Duru köyünden göç etmiş iki köylü İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne şu anda köyde hane sayısının 10'dan daha az bir sayıda olduğunu söyledi.³⁷ Hükümet listesine göre, Lice'ye bağlı Dibek köyünde 16 hane bulunmaktadır. Halbuki, İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşme yaptığı komşu köylerdeki köylüler, Dibek'te sürekli bir yerleşimin olmadığını ve hükümet kayıtlarında belirtilen dönem içinde de herhangi bir ailenin köyde bütün yıl boyunca yaşamadığını kuvvetle vurgulamıştır.³⁸

İnsan Hakları Derneği Siirt şubesine göre, Siirt ilinin bazı köyleri için verilen sayılar doğrudurken, bazıları ciddi bir şekilde hatalıdır. Siirt İHD, Erüh bölgesinden şu örnekleri verdi: hükümet istatistiklerine göre Yerliçoban köyünde 68 hane bulunmakta, fakat İHD'nin bilgisine göre bu sayı 20'den azdır; hükümet listesine göre Ballıkavak köyünde 22 hane bulunmakta, fakat İHD raporuna göre bu köyde yalnızca 2 ev bulunmaktadır; hükümet listesine göre Yorulmaz köyünde 14 hane varken, İHD'ye göre sürekli bir yerleşim söz konusu değildir.³⁹

İnsan Hakları Derneği Muş şubesi de, hükümet listesinde önemli ölçüde geri dönüşlerin olduğu köylerde aslında herhangi bir kesin dönüşün olmadığı gibi sürekli ikamet edenlerin de bulunmadığına işaret etti: örneğin, Yongalı'da hükümet kayıtlarına göre 500 kişilik bir nüfusla birlikte 84 hane geri dönmüşken; Ilıca'da bu sayı 76 kişiyle birlikte 13 hane ve Korkut'a bağlı Demirci köyünde ise 213 kişiyle birlikte 32 hanedir.⁴⁰

İnsan Hakları Derneği Bingöl şubesine göre ise, Bingöl ilinin Solhan ilçesine bağlı İnandık köyüne 15 hane geri dönmüş, fakat hükümet listesi 44 hanenin döndüğünü göstermektedir. Hükümet listesi, Mutluca köyünün Aşağı ve Yukarı Yayıklı mezralarına 42 ailenin geri döndüğünü gösterirken Bingöl İHD herhangi bir ailenin kalıcı olarak geri dönmediğini belirtti.⁴¹

³⁷ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmesi, Diyarbakır, 25 Kasım 2004. Adı gizli tutuldu.

³⁸ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmesi, Diyarbakır, 25 Kasım 2004. Adı gizli tutuldu.

³⁹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Siirt İnsan Hakları Derneği Başkanı Vetha Aydın ile yaptığı görüşme, 26 Kasım 2004.

⁴⁰ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Muş İnsan Hakları Derneği Başkanı Sevim Yetkiner ile yaptığı görüşme, 26 Kasım 2004.

⁴¹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Bingöl İnsan Hakları Derneği Başkanı Rıdvan Kızgın ile yaptığı görüşme, 26 Kasım 2004.

Bazı köylerin nüfusu geri dönmüş olarak gösterilirken, gerçekte o köyler başkaları tarafından genellikle de köy korucuları tarafından işgal edilmiştir. Örneğin, Siirt'e bağlı Çizmeli köyünde hükümet listesine göre 32 hane ve 230 köylü varken, Siirt İHD bu köyün köy korucuları tarafından işgal edilerek hayvancılıkla uğraşan göçmenlere kiralandığını belirtti.

Ayrıca, hükümetçe hazırlanan liste hiçbir zaman boşaltılmamış olan köyleri de içine alarak geri dönüş oranını şişirmektedir. Bu durum genellikle köy korucusu birliklerine katılan topluluklarla ilgili olarak gözlemlenmektedir. Örneğin, Siirt İnsan Hakları Derneği şube başkanı Vetha Aydın'a göre, Şırvan'a bağlı Otluk, Yayladağ ve Meşecik köyleri ve Pervari'ye bağlı Karasüngür köyü hiçbir zaman boşaltılmamıştır. Fakat, hükümet listesi buradaki köylerin boşaltıldığını ve çok başarılı şekilde de geri dönüşlerin gerçekleştiğini göstermektedir. Bingöl İHD'ye göre, Esmataş ve Kırık köyleri hiçbir zaman boşaltılmamıştır. Hükümet listesinde ise buraların boşaltıldığını ve tekrar insanların yerleştirildiği belirtilmektedir.

Resmi hükümet istatistikleri şimdilik orijinal zorunlu göçe veya mevcut geri dönüşlere ilişkin güvenilir bir görüntü vermemektedir. Türk hükümetinin iddiasına göre, göç ettirilenlerin üçte biri artık kendi evlerine geri dönmüştür, ama bu iddia yanlış sayılara dayanmakta ve bölgedeki gerçeği yansıtmayan aşırı iyimser bir görüntü arz etmektedir.

Geri Dönüş İstatistiklerinin Kalitesinin ve Doğruluğunun İyileştirilmesi

Dışişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ile Hacettepe Üniversitesi'nin 2 Kasım 2004 tarihinde yerinden olmalarıyla ilgili yeni bir araştırma yapılması için sözleşme imzaladığını Kasım 2004 tarihinde İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne bildirdi.⁴² Üniversitenin Nüfus Etütleri Enstitüsü bu araştırmayı yapacaktır. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin anladığına göre bu araştırma istatistik metodları kullanarak, ve muhtemelen hükümetin verilerinden hareket ederek, zorunlu göçe maruz kalanlar için tahmini bir toplam sayı belirleyecektir. Eğer, söz konusu çalışma, hükümet listesindeki varolan verileri bağımsız kaynaklarla karşılaştırıp kontrol etmeden

⁴² Büyükelçi Duray Polat'ın İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne yazdığı mektup, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 24 Kasım 2004.

kullanırsa, büyük bir olasılıkla elde edilecek veriler bir kez daha gerçek değerinin altında kalacaktır.

Sağlıklı bir çalışma için en azından boşaltılan köylerin listesi mümkün olduğunca eksiksiz olmalıdır. Bu da hükümetin listesinin ilgili sivil toplum kuruluşları ve belediyeler dahil olmak üzere bağımsız kurumların yardımıyla yerli kaynaklara başvurarak kontrol edilmesiyle sağlanabilir. Birçok bölge doğru listenin oluşturulmasında yardım edebilecek kendi yerel derneklerine sahiptir: örneğin Tuncelililer Derneği ve Kayy-Der (Kığı-Karakoçan-Adaklı-Yayladere-Yedisu İlçeleri Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği) .

Hatta, hükümet istatistiklerinde yer alan ham verilerin doğru olduğunu kabul etsek bile, yerinden olmuş kişilerin sadece kendi köyelerine geri dönmüş olduğunu bilmek, geri dönüş sürecini değerlendirmemiz için yeterli değildir. Geri dönüş sürecinin başarısını değerlendirmek için, nitel verinin elde edilmesi şarttır. Mesela, geri dönenlerin yaşam şartları, geri dönüşü yapılan köylerdeki altyapının durumu ve devlet tarafından sağlanan yardımın çeşidi ve miktarları konusunda bilgi toplanmalıdır. Ancak bu gibi bilgilerin elde edilmesinden sonra geri dönüşlerin “güvenlik ve saygınlık içerisinde” olup olmadığına karar verilebilir

Özellikle köyüne dönenlerin kalıcı olarak yeniden yerleşip yerleşmedikleri tespit edilmelidir. Hükümet listesi ile yerel kaynaklar arasındaki farklılığın ana nedenlerinden biri yazları gerçekleşen geçici dönüşlerdir. Çünkü, örneğin mahsul yetiştirerek para kazanmak için ve ucuz yaşam koşullardan istifade ederek, okulların yaz tatilleri boyunca köylere yapılan ziyaretler, hükümet listesinde kalıcı dönüş gibi gösterilmektedir. İnsan Hakları İzleme Komitesi’yle görüşen birkaç köy muhtarı, rakamlar her ne kadar doğru olursa olsun, geri dönüşün başarısının göç ettirilenlerin sayısını köye dönenlerin sayısı ile basit bir şekilde karşılaştırarak tespit edilemeyeceğini vurguladı. Bir köyün 1 Ağustos’ta hesaplanan nüfusu ile 1 Eylül’de hesaplan nüfusu arasında on kat kadar bir fark olabilmektedir. Örneğin, Bingöl’de bulunan Yolaçtı köyü eski muhtarına göre köyün 600 köylüsünün yüzde 90’ı 2004

yılının yazında köye geri dönmüş ve bunların çoğu çadırda kalmıştır.⁴³ Kasım 2004'e kadar ise 50'den az insan köyde yaşamıştır.

Birçok yerinden olmuş kişi, uzun okul tatili boyunca geçici olarak köylerde kalıp kış dönemlerinde şehirlere geri dönmekte ve bunun sonucunda ise çok düşük sayıdaki kişi kalıcı olarak köylerde ikamet etmektedir. Köylülerin belirttiklerine göre kış göçlerinin ana sebebi şehir yaşamının dayanılmaz cazibesi değil, rehabilite edilmemiş bir köyde kış geçirmenin çekilmez ve tehlikeli oluşudur. Birçok köyde elektrik ve telefon servisi, su ve kanalizasyon sistemi bulunmamakta ve bu köylere yılda üç ay süresince ulaşamamaktadır. Sağlık imkanları ve en önemlisi okulların olmaması, büyük bir eksikliklerdir. Doğrusu, herhangi bir köylünün kış koşullarına rağmen köyde kalmayı tercih etmesi, yerinden edilenlerin şehir yaşamlarının ne kadar sefil olduğunu kanıtlamaktadır.

Bazı görüşlere göre, köy nüfuslarının büyük mevsimsel iniş çıkışları, köylülerin 1950'li yıllardan beri yaşanan genel şehirleşmeye uygun olarak köylerini terk etmelerine dayanmaktadır ve köydeki evleri yazlık konumuna dönüşmektedir. Köylülerin bireysel motivasyonlarını değerlendirebilmek zordur, fakat birçoğu İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne çocuklarını okula göndermek istedikleri için yazın sonunda şehre dönmekten başka bir seçenekleri bulunmadığını anlattı. Üstelik, bu kişilerin yıkılmış evlerini zor kış koşullarında oturabilir hale getirmek için gerekli inşaat masraflarına güçleri yetmemekteydi. Bingöl ilinin Genç ilçesine bağlı Sağgözü muhtarı, "Diğerleri için bir şey diyemem ama, su, yol ve okul olsa, bizim köyümüz tamamen dolar," dedi.⁴⁴

⁴³ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Yolaçtı köyü eski muhtarı ile yaptığı görüşme, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adı gizli tutuldu.

⁴⁴ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Sağgöze köyü eski muhtarı ile yaptığı görüşme, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adı gizli tutuldu.

Göçe Zorlanan Kişiler (IDPs) Karşısında Türk Hükümetinin Politikası

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi

Şimdilik Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi, Türk hükümetinin yerlerinden edilen kişiler için tayin ettiği yardım aracıdır. 1995 yılından beri birbirini izleyen hükümetler bir dizi dönüş kampanyası üretti. Finansman ve siyasi iradede yoksun olan⁴⁵ bu girişimlerin asıl işlevi, hükümetin etkili bir programa sahip olduğu izlenimini vermek ve dilekçe ile başvuran köylülerin, güneydoğu milletvekillerinin ve yabancı diplomatları baştan savmaktır. Ayrıca, bu planlar belki de şehre kaçan köylülerin boş toprakları işgal etmesi ve gecekonduların yapılmasından rahatsız olan şehir nüfusunun ve belediyelerin hükümete yönelttikleri eleştirileri bertaraf etmesine hizmet etti.

O zamanki başbakan Bülent Ecevit, Mart 1999'da Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi'ni şöyle tanıttı: "Proje çerçevesinde, köylere dönmek isteyen aileler saptanacak, köylerin altyapı hizmetleri tamamlanacak, ailelerin emek gücü katkılarıyla konut yapımı hızlandırılacak ve sağlık ve eğitim gibi sosyal tesisler tamamlanacaktır. Amaç, yerli halkın yaşam standartlarını yükseltmektir. Ayrıca, bu ailelerin geçimlerini sağlanmasına yardım etmek üzere, arıcılık, çiftçilik, hayvancılık, el zanaatları ve halıcılık gibi faaliyetler desteklenecektir."⁴⁶

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi aşağı yukarı altı yıldan beri devam etmektedir. İnsan Hakları İzleme Komitesi, projenin yetersiz performansını çoktan eleştirmiştir. İçişleri Bakanlığı görevlileri, hükümetin 2001 ve 2002 yıllarında devam eden bir inceleme çalışmasını tamamlanması ve bir geri dönüş modelinin tasarlanmasından sonra göç etmiş kişilerin dönüşleri için yapılan yardımların daha fazla büyüyeceğini ve sistematize olacağını belirtti. Bu inceleme çalışması 2002 yılında bitti, ama geri dönüşler için herhangi bir model geliştirilmedi ve valiler tutarsız bir şekilde yetersiz yardımları azar azar dağıtmaya devam etmektedir.

⁴⁵ 1996 yılına kadar olan girişimlerin inceleme çalışmaları için: İnsan Hakları İzleme Komitesi/Helsinki, "Türkiye'nin güneydoğudaki zorla boşaltmalara ilişkin politikasının başarısızlığa uğraması," Haziran 1996.

⁴⁶ Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Mart 1999 (online), www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/newspot/1999/mar/News3-4.htm, (retrieved Kasım 2000)

Devlet, projeye 1999 ve 2002 yılları arasında aşağı yukarı 19 US\$ milyon ayırdı, ama İnsan Hakları İzleme Komitesi'nce ziyaret edilen köylerde bu paraların neye harcılandığını maalesef bir türlü göremedik.

Koçbaba köyüne geri dönen köylüler kendi evlerinin inşası için herhangi bir yardım almadı. Diyarbakır Hani'de ana yol üzerinde bulunan Seren köyünde birkaç köylü kendi evlerini tekrar inşa etmiş, fakat onlar kendi ceplerinden ödeme yaparak bu işi sonuçlandırmıştır. Köy muhtarı bir çok köylünün köye dönüş ve rehabilitasyon projesi esasında tekif edilen yardımlar için dilekçe imzaladığını belirterek: “fakat [hükümete] tövbeler olsun, sadece üç aile bir şeyler aldı. Onların herbiri sadece 70er torba çimento ve 500 kg demir aldı. Hiçbirimiz zengin değiliz, fakat bunlar aileler içinde en fakir olanıydı. Kendim köylülerim adına 100'den fazla dilekçe hazırlayarak yardım için başvuruda bulundum” dedi.⁴⁷ Hani kaymakamı, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne kendisinin İçişleri Bakanlığı'na yeniden yapılanma için başvuruda bulunduğunu ve yakında bu yardımın tahsis olacağını umut ettiğini belirtti.⁴⁸

Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı Yolaçtı köyünün eski muhtarı ve Sağgözü köyü muhtarı İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne kendi köylerinin hükümetten yeniden yapılanma yardımı almadığını belirtti.⁴⁹ Genç bölgesinde hükümet yardımı çerçevesinde 250 aileye 20'şer torba çimento ve 100'er adet tabaka verildi, oysa hükümet listesinde bulunan istatistiklere göre o bölgede 1.280 ailenin geri döndüğü belirtilmektedir.⁵⁰

Siirt İnsan Hakları Derneği'ne göre Siirt, Eruh'a bağlı köylere yeniden inşaa için herhangi bir yardım ulaşmadı. Şırvan bölgesindeki köyler ise bazı yardımları almış, fakat her köylü için verilen malzemelerin miktarı bir evin tekrar inşası için yeterli değildi.⁵¹

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi, dönülen köylerin tahrip olmuş altyapısını eski haline getirmemektedir. Sağgözü muhtarı kendi köyünde yol, su, elektrik ve okulun

⁴⁷ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmesi, Seren, Hani, Diyarbakır, 19 Kasım 2004, Adı gizli tutuldu.

⁴⁸ Hani kaymakamı Osman Altın ile görüşme, 18 Kasım 2004.

⁴⁹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmeleri, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adları gizli tutuldu.

⁵⁰ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmeleri, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adları gizli tutuldu.

⁵¹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Siirt İnsan Hakları Derneği Başkanı Vetha Aydın ile görüşmesi, 26 Kasım 2004.

olmadığını belirtti.⁵² Bingöl ilinin Genç ilçesine bağlı Yenyazı köyünün eski muhtarına ve Büyükçağ köyünün muhtarına göre de köylerinde halen yol yoktur.⁵³

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi geri dönenlere gelir desteğini sağlayacaktı. Bu destekler henüz seyrek ve yetersizdir. Örneğin, Koçbaba köylüleri 1991 tarihindeki boşaltma sırasında kalacak yer ve yiyecek ihtiyaçlarını sağlayabilmek için sürülerini sattı. Böylece hayvanları mahrum kalan köylüler, topraklarına döndüklerinde her sene art arda yakılan meyve ağaçlarının köklerinin bile öldüğünü gördüler. Bazı Koçbabalı köylüler, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne herhangi bir hayvan almaya güçleri yetmediğini belirtti.⁵⁴ Jandarmanın, 2003 yılında sadece bir kere her aile için beş kilo yağ, şeker ve pirinç dağıttığını ve kaymakamın ise 2004 yılında her aile için 150 YTL (aşağı yukarı 113 US\$) dağıttığını söyledi. Koçbaba köylüleri bu yardımlar için minnettarlıklarını ifade etti, ama ihtiyaçlarının karşılanmaktan uzak olduğu konusunda da üzgün olduklarını ayrıca belirtti. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Kasım 2004 tarihinde görüşme yaptığı başka köylerden hiçbir köylü herhangi bir gelir desteği hibesini almamıştır. Bununla birlikte bazı köylüler, başka köylerin hayvan veya fidanlık ağaç şeklinde yardım aldığı yönünde duyum aldıklarını belirtti.

Açıkkası, Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi şimdiki şekliyle işlevini olması gereken seviyede yerine getirmemektedir. Bu proje için yeterli fon yoktur. Projenin bir köy veya köylüye ne getireceğini sıralayan açık bir önerge bulunmamaktadır. Yardımlar keyfi ve tutarsız bir biçimde dağıtılmaktadır. Altyapıyı tamir etme çalışmaları, zaten yavaş olarak gerçekleşen geri dönmelerin ihtiyaçlarına bile cevap verememektedir.

Diğer yardım programları da hedeflerin çok dışında kalmaktadır. Örneğin, çiftçiler sürülebilir araziler için Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'ndan tarım yardımı alabilir. Ancak, Seren köyünün bütün köyülerine verilen tarım yardımı, bazı köylülerin sürülemeyen araziler için başvurdukları iddiasıyla ayırım gözetilmeden durduruldu. Köy muhtarının ifadesine göre bu topraklar önceden sürülebilen tarlalardı ama on yıl süresince bakımsız kaldıklarından dolayı, çalılık haline dönüştü. Aynı ilde bulunan

⁵² İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmeleri, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adları gizli tutuldu.

⁵³ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmeleri, Genç, Bingöl, 21 Kasım 2004. Adları gizli tutuldu.

⁵⁴ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmesi, Koçbaba, Hazro, Diyarbakır, 18 Kasım 2004. Adı gizli tutuldu.

diğer köylüleri ise kendilerinin topraklarından kovulduktan sonra yakın köylerde yerinde kalan köylülerin sahipsiz kalan araziler için gayri meşru bir şekilde tarım yardımı talebinde bulduklarını belirtti.

Ümit Verici Yeni Girişimler

Türk hükümeti, gerçek bir ilerleme kaydetmek için geri dönüşlerle ilgili mevcut politikasını radikal bir şekilde yeniden gözden geçirmek zorunda olduğunu anlamaya başlamıştır. Hükümet, bunun doğruluğunu İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne Ekim 2004 tarihinde yazdığı mektupta kabul etti:

Türk hükümeti, köye dönüş programını iyileştirmesi gerektiğinin farkında ve bu hedef için her türlü çabayı sarf edecektir. Saydamlığın yükseltilmesi, daha iyi koordinasyon ve özellikle projenin uygulanması için finansmanın artırılması gerekmektedir.⁵⁵

Hükümetin yeni bir yönelim içine girdiğine ilişkin başka belirtiler de vardır. Hükümet, 2004 yılı boyunca Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu temsilcileriyle işbirliğinin alanlarını belirlemek için bir diyalog başlattı, ve hükümet dışı kurumlara kendi düşüncelerini arz etmeleri için bir olanak verdi.⁵⁶ Belki daha da önemlisi, iki girişim 2004 yılında başlatıldı: yerinden edilen kişilerle ilgili politikasını koordine etmek için yeni bir hükümet kuruluşu, ve Türk hükümeti ile UNDP tarafından kurulan ortak bir proje.

Yerinden Edilen Kişiler İçin Yeni Bir Hükümet Kuruluşu

Türk Dışişleri Bakanlığı, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne Kasım 2004 tarihinde yerinden edilen kişilere yönelik politikaları ve faaliyetleri idare edebilecek yeni bir hükümet kuruluşunun kurulmasının planlandığını bildirdi. Köye Geri Dönüş ve Rehabilitasyon Projesini somutlaştıracak yeni bir yönergeyle projenin ödeme kriterlerini, prensiplerini, kurallarını ve katılımcı kuruluşları belirlemek, bu yeni kuruluşun işlevleri arasında olacaktır. Bu kuruluş, BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkelerine göre bütünleşmiş stratejiyi idare edebilecek yeni bir

⁵⁵ Büyükelçi Duray Polat'ın İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne yazdığı mektup, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 24 Kasım 2004.

⁵⁶ Büyükelçi Duray Polat'ın İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne yazdığı mektup, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 24 Kasım 2004.

ulusal çerçeve geliştirecek ve köy koruculuğu sistemini ortadan kaldıracak bir politika geliştirecektir.⁵⁷

Geç kalınmışlığına rağmen, koordinasyon kuruluşunun yaratılması ve öngörülen somut faaliyetleri memnuniyet verici bir adım olur. Şimdiye kadar, Köye Geri Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi umut veren bir isimden öteye geçemedi. Bu projenin amaç ve hedefleri hiçbir zaman netleştirilmedi ve yönetilmesi için bir bakanlık veya hükümet kuruluşuna doğrudürüst bir sorumluluk verilmedi. Yeni hükümet kuruluşunun, köy korucu birliklerini ortadan kaldırması için bir politika geliştireceğine dair bir açıklamada bulunmuş olması özellikle önemlidir. Geri dönüşlerin güvenlik içinde olabilmesi için bu hususun gerekli bir önkoşul olduğu noktasındaki genel görüş birliğine rağmen, köy korucularının silahsızlanması için henüz herhangi bir adım atılmamıştır.

Türk Hükümeti ve UNDP'nin Göçe Zorlananları Desteklemek İçin Oluşturduğu Ortak Proje

11 Kasım 2004 tarihinde Ankara'da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile yapılan toplantıda İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne bildirilen ikinci girişim, yerinden edilenler için Türkiye hükümeti ile UNDP'nin katıldıkları ortak projedir. UNDP'ye göre bu proje, UNDP'nin Hacettepe'nin yukarıda atıfta bulunulan inceleme çalışmasını izlenmesi, BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeleri yaymayı ve yerel hükümet dışı organizasyonlara bu ilkelerin nasıl uygulandığına dair eğitim ve bilgi vermesinden oluşacaktır.

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin anladığına göre, bu proje ayrıca seçilecek bir il veya bölgede bir örnek projeyi de içine alacaktır. Bu örnek uygulama, ihtiyaçların belirlenmesi ve geri dönen veya şehirde entegre olmak isteyen yerinden olmuş kişilerin sürece dahil edilmesini sağlayan bir planlama yaklaşımının geliştirilmesinden oluşmaktadır. Buradaki amaç, yerinden edilen kişilerle ilgilenen hükümet birimlerinin ve diğer kuruluşların ilgili mekanizmalardan haberdar edilmeleridir. En sonunda, bu örnek uygulamadan elde edilen tecrübeler daha geniş çaptaki geri dönüş ve entegrasyon programlarının uygulanmasında kullanılabilir.

⁵⁷ Büyükelçi Duray Polat'ın İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne yazdığı mektup, Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 24 Kasım 2004.

Ayrıca, örnek uygulama, yerinden edilenlerin endişelerinin yok edilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak amacıyla “katılımcı planlama konseptinin” yerel kalkındırma planlamasına dahil edilmesini sağlayacaktır. Söz konusu amaç, diğer şehirlerde izlenebilecek iyi örneklerin gelişiminin sağlanmasıdır.

UNDP, hükümet dışı kurumların Yol Gösterici İlkeler hakkında haberdarlığını arttırabilmek için Brookings Enstitüsü’nden 50.000\$ yardımla birlikte 215.000\$ yardım önerdi. Bu proje çok daha büyük çaplı bir sürece katkıda bulunabilmesine rağmen, oldukça mütevazidir. Asıl önemli olan, hükümetin uluslararası aktörlerle daha geniş çaptaki bir geri dönüş programı içinde ortak hareket etmesinde istekli olup olmamasında yatmaktadır.

2005 Şubat itibarıyla ne yeni hükümet kuruluşu ne de UNDP ile birlikte söz konusu ortak proje, öneri ve planlama safhasının ötesinde ilerleyememişti. Hükümetin, hükümet dışı ve hükümetlerarası kurumlarla yapacağı işbirliği gerçek bir ortaklığa dönüşürse ve söz edilen yeni girişimler enerji, kararlılık ve karşılıklı güven içinde hayata geçirilebilirse, yerinden edilenler için somut yararlar sağlanabilir. Ancak kuşkusuz halen, haklı olarak, devam etmektedir. Son on yıl, göçe zorlanmış kişiler için tasarlanan ve reklamı geniş bir şekilde yapılan, ancak siyasi sahiplenmeden yoksun bırakılan ve nihayet vazgeçilen girişimlerle geçti. Şimdi yerinden edilenler, 2005’in baharında geri dönüş ihtimalini tekrar tartacaktır. Şehirlerde sürünmeye devam etmek ile yaşamlarını köyde yeniden kurma riskini alma arasında bir seçim yapmak zorundalar. Hükümet sözü edilen iki öneriyi onaylayıp hayata geçirirse, yerinden edilenlerin dönme konusunda güvenlerini önemli ölçüde arttıracaktır.

Hatta, bunların hepsi yerine getirilse bile, burada önerilenler yalnız başına yeterli olmayacaktır. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (PACE), Haziran 2004 tarihinde hükümetin “1990’lı yıllardaki çatışma sonucu iç göçe zorlanan kişilerin güvenlik ve saygınlık içinde geri dönüşlerini sağlamak üzere BM örgütleriyle diyalog aşamasından resmi ortaklık aşamasına geçmesini” tavsiye etti.⁵⁸ Eğer hükümet, BM Özel Temsilcisi ve PACE’nın tavsiyelerine göre gerçek bir dönüş sürecini başlatmak istiyorsa, UNDP ile birlikte yapılan küçük çaplı ortak bir örnek proje ile yetinmemesi,

⁵⁸ Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, Karar 1380 (2004), Kabul edilmiş 22 Haziran 2004, 23.viii.

hükümetlerarası örgütler ve hükümetdışı organizasyonlarla olan ilişkisini hakiki bir ortaklık haline dönüştürmesi gerekecektir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma arzusu AB'ye Türkiye'deki reformlar ve gelişmeler içinde önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Komisyonu, AB'nin yerinden edilenlere ilişkin ilgisini Türkiye hakkındaki düzenli raporlarında bu probleme atıf yaparak belirtti. Avrupa Birliği'nin derinleşen ilgisi geri dönüşlerde gerçek bir ilerlemenin olma şansını önemli derecede arttırmaktadır. Bu bağlamda, Komisyon temsilcilerinin yerinden edilenlerin desteklenmesi ve geri dönüşlerin planlanmasında aktif bir rol oynaması gerekmektedir. Komisyon, yerinden edilenlere ilişkin yatırımları sadece genel bölgesel gelişme programları sınırlamayıp, yerel sivil toplum kuruluşları ve yerel köy veya topluluk organizasyonları tarafından oluşturulan daha küçük çaplı projeleri kabul edip ve teşvik ederek de yapabilir. Böylesi geri dönüşlerle doğrudan bir bağlantı, komisyonun bu alanda yaşanan ihtiyaç ve problemlere ilişkin gelişmeleri daha yakın bir şekilde takip etmesini sağlayabilir.

Tazminat Yasası

2005 süresince Türk Hükümeti'nin, uyum yasaları çerçevesinde hazırladığı yeni tazminat yasınının uygulaması, yerinden olmuş kişilere ilişkin takındığı yeni yaklaşım için önemli bir sınav teşkil edecektir. Avrupa Birliği adaylığının siyasi kriterlerini karşılamak için bir reform olarak sunulan bu kanun 1987 ve 2004 yılları arasında güvenlik güçleri ve silahlı muhalefet gruplarının neden olduğu maddi zararlarının karşılanması için yerinden edilen kişilere tazminat verilmesini amaçlamaktadır.

Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılmasına İlişkin Kanun (Kanun No: 5233) 17 Temmuz 2004 tarihinde Türk Parlamentosu'ndan geçti. Yasanın uygulanmasını düzenleyen yönetmelikler, 20 Ekim 2004 tarihli Resmi Gazete de yayınlandı.

İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüştüğü köylüler, Tazminat Yasası'na hem umut hem de endişe ile bakmaktadır. Bir tarafta, bu kanun göç ettirilme süresince yapılan maddi zararların tazmini için güçlü ve etkili bir şekilde çalışabilecek bir mekanizma yaratmaktadır. Bir diğer tarafta, bu kanun ve ilgili yönetmelikler, talepler ve

ödemelerden kaçınılması, bunların en aşağı seviyeye çekilmesi ve reddedilmesine izin veren geniş olanaklar yaratmaktadır.

Tazminat Yasası, silahlı muhalif gruplar ve onlarla mücadele eden güvenlik güçleri tarafından yapılan maddi zararları telafi etmektedir. İl bazında kurulan zarar tespit komisyonları 19 Temmuz 1987 ve 17 Temmuz 2004 tarihleri arasında olan ölümler, fiziksel yaralanmalar, mal mülk ve hayvanlara yapılan zararları ve mülk sahiplerinin ev ve topraklarına ulaşamamalarından doğan gelir kayıplarını inceleyecektir. Komisyonlar bir vali yardımcısı ve finans, iskan, köy işleri, sağlık ve ticaretten sorumlu beş sivil görevli, birde yerel baronun bir üyesi tarafından oluşturulmaktadır. Zarar tespit komisyonları tazminat rakamlarını gösteren cetvellere ve maddi zararlar için kamulaştırma ile ilgili kanunlarda belirtilen miktarlara göre bir tazminat rakamı belirleyecektir.

Komisyon, daha önceden yapılan herhangi bir devlet ödemesini veya yardımını bu kayıplardan düşürecek ve tazminat için önerilen rakamlarla birlikte detaylı bir hesap çıkartacaktır. Başvuru sahibi, önerilen tazminatı kabul edebilir veya reddedebilir. Eğer başvuru sahibi kabul etmez veya 20 gün içinde cevaplamazsa, öneri hükümsüz sayılacaktır. Yerinden edilenler, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde başvurusunu yapmalıdır ve komisyon 9 ay içinde başvuruları neticelendirmelidir. Bu mekanizma içerisinde herhangi bir iç itiraz yolu bulunmamasına rağmen, eğer başvuru sahibi kendisine teklif edilen tazminatı yetersiz buluyorsa, mahkemeye başvurarak yargı yolunu kullanabilir.

Yasanın hükümleri, yasalaşma sürecindeki danışmanlar sayesinde hayli iyileştirildi. Bununla birlikte halen sistemin nasıl uygulanacağına ilişkin endişeler vardır. Bu endişeler şu noktalarda yoğunlaşmakta: tespit komisyonlarının üyelik yapısı ve bağımsız olmaması, başvuruların reddedilmesine ilişkin kriterler, kabul edilebilir delil türlerinin gayri münasip sınırlandırılması, başvuru sahiplerine yapılacak adli yardımın olmaması ve komisyonların kararlarına karşı itiraz mekanizmalarının yetersizliği.

Zarar Tespit Komisyonlarındaki Bağımsızlık Eksikliği

Tespit komisyonlarının adil bir sonuca ulaşım ulaşılamaması büyük ölçüde şu soruya bağlı: komisyonların asıl hedef ve motivasyonları, o dönemde acı çeken kişilerin zararlarını karşılamak mı, yoksa söz konusu talepleri azaltıp devlet sorumluluğunu asgariye indirmek mi? Açıkça şunu belirtmeliyiz ki, altı tane devlet görevlisi ve bir tane sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşan bir üyelik yapısı ile, bağımsızlık kesinlikle problemlidir olacaktır. Bingöl tespit komisyonu üyesi olan Av. Abdullah Alakuş, memurlardan oluşan bir idari komisyonun, aslında yargısal bir görev yapmak için uygun bir mekanizma olmadığını, ve adaletsizliklere yol açabileceğinin altını çizmiştir.⁵⁹ Birçok göç ettirilme vak'asında, İçişleri Bakanlığı'nın otoritesi altında çalışan güvenlik güçleri söz konusu zararlara sebep olmuştur. İçişleri Bakanlığı bu zararların faturasını da ödeyecektir. Bu çıkarlar çatışması tespit komisyonlarının zararları gerçeğinden az tespit etmesine veya göç ettirilmeler boyunca gerçekleşen zararlarda güvenlik güçlerinin sorumlulukları hakkındaki bilgileri saklamasına yol açabilir.

Bazı olaylarda toplam zarar ve gelir kayıpları çok büyüktür. Göç-Der Diyarbakır şube başkanı Av. Ahmet Kalpak, bir müvekkilinin 16.000 kavak ağacı ve 1.000 meyve ağacını yangında kaybetmesi sonucunda doğacak olan zararının miktarını tarif etti. Temkinli bir hesaplamayla ağaç başına 24\$ verilse bile, yalnız kavak ağaçlarının değerinin 384.000\$ olacağını belirtti.⁶⁰ Diyarbakır bölgesinden Av. Cihan Avcı ise yerel bir çiftçinin on yıldır 2000 hektarlık arazisini değerlendiremediği bir olayı örnek olarak verdi. Avukat hesaplamalara göre bu dönem boyunca arazinin arpayla ekilmesi halinde gelirin, faizlerle birlikte 5.000.000\$ olacağını belirtti.⁶¹ İlgili devlet memurlarının, güneydoğu bölgesinde göç ettirilen Kürtlere devlet hazinesinden bu kadar ödemeye karar vermenin, kendilerinin gelecekteki kariyerleri için pek hayırlı olmayacağı şüphesine düşebilir. Bunun sonucunda ödeme miktarlarını aşağı çekme arayışına girmeleri mümkündür. Aşağıdaki detaylardan görüleceği gibi, kanun ve yönetmelik söz edilen kısıtlamalara yol açabilecek birçok mekanizmaya sahiptir.

⁵⁹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Abdullah Alakuş ile görüşmesi, Bingöl, 22 Kasım 2004.

⁶⁰ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Ahmet Kalpak ile görüşmesi, Diyarbakır, 17 Aralık 2004.

⁶¹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Cihan Avcı ile görüşmesi, Diyarbakır, 17 Kasım 2004.

Tazminat otomatikman dışta bırakılmalar

Bu kanun esasında tazminat başvuru sahipleri kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar ve “terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar” için ödenmez.⁶² Görünüşte savunulabilir olan bu çekinceler, bazı olaylarda adaletsiz hariç tutulmalara yol açabilir.

Köylerin yakılıp yıkılması ile ilgili resmi kayıtlar olsa bile, bunlar genellikle göç ettirilmelerden sorumlu olan yerel jandarma birlikleri tarafından tutulmuştur. Kayıtların var olup olmadığı veya neleri kapsadığı bilinmese bile, jandarmalar kendi yasadışı hareketlerini örtbas etmek için, köylülerin kendi mal mülklerini bilinçli veya ihmal sonucunda yok ettiğine dair kayıt tutmuş olabilir. Bazı olaylarda ise jandarmalar köylüleri kendi kendilerine mal mülklerini yok etmeleri için zorlamıştır. Örneğin, Çiftlibahçe köylüleri jandarmaların kendilerine ait geniş ve değerli tütün ekinlerini kendi elleriyle söktürdüğünü İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne belirtmiştir.⁶³

Köylerin yakılıp yıkılması genelde büyük çaptaki güvenlik operasyonları sonrasında meydana gelmiştir. Bu operasyonlarda köylerdeki erkekler gözaltına alınıp işkence altında sorgulandıktan sonra “yasadışı silahlı örgüte yardım ve yataklık” suçlamasıyla Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde yargılanmıştır. Yaygın işkence ve adil olmayan yargılama uygulamaları hükümet dışı organizasyonların raporlarında, hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında kesin bir şekilde belgelenmiştir. AİHM kararları sonucunda ise, DGM'ler Haziran 2004 tarihinde ortadan kaldırılmıştır. Bu yüzden, sadece DGM tarafından verilen bir “yardım ve yataklıktan” mahkumiyet gerekçesiyle tazminat isteyen bir başvuru sahibinin dışta bırakılması haksızlık arz etmektedir.

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi'nin 1999 yılında kurulmasından sonra köylülerden özel matbu formlarını imzalamaları istendi. Bu formlarda köylülerin esas göç nedenleri sorulmakta ve köylüler “istihdam olanakları,” “sağlık,” ve PKK tarafından başlatılan “terör” dahil olmak üzere bir dizi şıkdan birisini seçmek zorunda kaldılar. Bu formda güvenlik güçleri tarafından yapılan yıldırımları veya

⁶² Kanun 5233, Madde 2 d.

⁶³ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmesi. Adı gizli tutuldu, Çiftlibahçe, Diyarbakır, 18 Kasım 2004.

zorla boşaltmaları gösteren herhangi bir şık bulunmamaktaydı. Birçok köylü bu formu imzalamak istememiş ve bunun sonucunda da tehdit ve dayığa maruz kalmış veya köylere dönmelerine izin verilmemiştir.⁶⁴ Bingöl İnsan Hakları Derneği Şube başkanı Rıdvan Kızgın, bazı köylülerin sadece kendi mal mülklerine ulaşabilmek için sosyal ve ekonomik sebepleri gösteren haneyi işaretlediğine inanmaktadır.⁶⁵ Bu güvenilir olmayan belgelere dayanarak bir başvurunun otomatik olarak reddedilmesi bir haksızlık arz eder.

Kabul edilebilir delil türlerinin gayri münasip sınırlandırılması

Tazminat Yasası'na ilişkin uygulayıcı yönetmelik, zarar hakkındaki bilgilerin “kamu kurum ve kuruluşlarından,”⁶⁶ “zarar görenin beyanı, adlî, idarî ve askerî mercilerdeki bilgi ve belgelerden”⁶⁷ elde edilebileceğini önermektedir. Ayrıca, tespit komisyonları mal mül zararlarında “Olayın meydana geliŐ tarzını ve taŐınır ve taŐınmaz malın zarardan etkilenme durumunu açıklayan olay tutanağı ... Zarar gören taŐınır ve taŐınmazların kendi tasarrufunda bulunup bulunmadığını gösterir her türlü kayıt ve belge”⁶⁸ esas alarak çalışacaktır.

Köylülerin tanıklığının yönetmelikte belirtilmemesinden dolayı, yakılıp yıkılmalara doğrudan Őahit olan kişilerin verdikleri beyanatlar kabul edilebilir delil olarak sayılmayabilir. Bunun için muhtarların tanıklığı kritik bir öneme sahip olacaktır. Oysa, jandarma ve valilerin muhtarlar üzerindeki baskı kurmaları tarihsel bir gerçekliktir. Köy boşaltmaların zirveye ulaŐtıđı dönemde bir grup muhtar öldürüldü. 7 Temmuz 1994 tarihinde boşaltılan Diyarbakır ilinin Akçayurt köyü muhtarı olan Mehmet Gürkan bir basın açıklaması yaptı ve televizyon habercilerine jandarmanın kendisine köyünün PKK tarafından yerle bir edildiğini bildirmesi için işkence yaptığını belirtti. Gerçekte, Akçayurt köyünün güvenlik güçleri tarafından yakıldığını söyledi. Bir ay sonra Mehmet Gürkan köye geri döndüğünde, bir görgü tanığına göre askerler onu gözaltına aldı ve helikopterlerle götürdü. Bir daha kendisinden haber alınamadı.⁶⁹ O zamandan beri, Şiddet tehditlerinden, resmi yardım ve desteğin esirgenmesine

⁶⁴ Köylülere bu formların imzalanmasına dair baskı “Göçe Zorlanmış ve Yüzüstü Bırakılmış”da belirtilmiŐtir, s. 35-37.

⁶⁵ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Rıdvan Kızgın ile yaptığı görüşme, Bingöl, 21 Kasım 2004.

⁶⁶ Terör ve Terörden Zarar Görenlerin Zararlarının KarŐılanmasına İlişkin Kanun, Madde 10.

⁶⁷ Terör ve Terörden Zarar Görenlerin Zararlarının KarŐılanmasına İlişkin Kanun, Madde 16.

⁶⁸ Terör ve Terörden Zarar Görenlerin Zararlarının KarŐılanmasına İlişkin Kanun, Madde 17.

⁶⁹ Uluslararası Af Örgütü'nün *İnkâr Politikası* adlı raporuna bakınız, Şubat 1995, s 3.

kadar bir dizi baskı uygulanmaktadır. Bunun sonucunda, bazı muhtarlar köylerinin devlet güvenlik güçleri tarafından yakılıp yıkıldığına ilişkin, komisyonlara şahitlik yapmak istemeyebilir.

Tespit komisyonları, güvenlik güçleri veya korucuların, evlerini yakıp yıkması veya zorla boşaltmasından sorumlu olduğuna dair beyanda bulunan tanıkların misillemelere maruz kalabileceklerinin bilincinde olmalıdır. Komisyonlar, tanıklar için koruyucu önlemler önermeli ve yıldırma iddialarını doğru dürüst bir şekilde soruşturmalıdır.

Yönetmeliğe göre tespit komisyonları zararların nitelik ve niceliğini tespit etmek için belge esasında çalışmak zorundadır. Bingöl tespit komisyonu, ilk çalışmalarında haksız bir şekilde sınırlayıcı tespitlere yol açabilecek bir yaklaşım sergilemektedir. Komisyonda yer alan baro temsilcisi Av. Abdullah Alakuş, İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne belgesel delillerin zararların tespit edilmesinde zorunlu bir şart olarak görüldüğünü belirtti. Komisyon, köy boşaltmalarını belgeleyecek evraklar ve mal mülkün yakılıp yıkılmasına ilişkin bir olay tutanağını görmek istemektedir.⁷⁰ Oysa, başvurular böylesi belgesel delillere sahip değildir. Köylüler ilk önce belgeleri jandarmalardan temin etmeye çalıştılar ama talepleri reddedildi. Alakuş, komisyon başkanlığını yapan vali yardımcısının jandarmaya yazı yazıp sözü edilen belgeleri istemekle olumlu ve yapıcı çabalar içine girdiğini vurguladı, ama istenilen belgelerin mevcudiyeti konusunda kuşkularını da belirtti. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Bingöl ilinde görüşme yaptığı bütün köylüler kendilerinin jandarmalar tarafından zorla çıkarıldıklarını söyledi. Jandarmanın kendisinin hukuka aykırı hareketlerini doğrulayacak kayıtları dosyalarda saklamış olması pek mümkün görünmemektedir. Zarar tespitleri zararın oluştuğu dönemde tutulmuş resmi kayıtların sunulması şartıyla, göçe zorlanmış kişilerin ezici çoğunluğu tazminat sisteminin dışında kalacaktır.

Acı ve Sıkıntıya Manevi Tazminatın Verilmemesi

AİHM'nin ev yakıp yıkmalar ile ilgili vermiş olduğu kararlarda başvuru sahibilerin ve onların ailelerinin acı ve sıkıntıları için manevi tazminatın verilmesine karar verildi. Örneğin, Mahkeme, *Akdivar v Turkey* kararında her bir davacıya manevi tazminat

⁷⁰ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Abdullah Alakuş ile yaptığı görüşme, Bingöl, 22 Kasım 2004.

olarak 8000 GB Sterlin verdi.⁷¹ Tazminat Yasası, acı ve sıkıntılar için tazminat vermemektedir. Yerinden edilenler için söz konusu sıkıntılar ciddi boyutta idi. Boşaltmalara sık sık eşlik eden kötü muamele, işkence ve “ortadan kaybolmalar” bir yana, bu kişiler evlerinin ve ürünlerinin yakılmasını ve hayvanlarının taranmasına tanık olmuştur.

Göç ettirilenlerin psikolojik travmaya maruz kaldıkları, kapsamlı bir şekilde belgelenmiştir. 1998 yılında yapılan tıbbi bir çalışmada iç göçe zorlananların yüzde 66’nın post-travmatik stresten kaynaklı hastalandıkları, yüzde 29.3’ün ise derin depresyon belirtileri gösterdikleri gözlemlenmiştir.⁷² Bir diğer inceleme çalışması ise göç ettirilenlerin yüzde 9.5’inin göç ettirilme sırasında ve sonrasında meydana gelen ruhsal hastalıklara sahip olduğunu saptamıştır.⁷³

Başvuru sahipleri İçin Adli Yardımın Yetersizliği

Tazminat Yasası’nın, başvuru sahiplerinin başvurularını hazırlamalarında veya komisyon tarafından önerilen bir tazminat miktarının değerlendirilmesinde adli yardım alabilmeleri ile ilgili bir hükmü yoktur. İlgili yasa, yüzde 35’i okuma yazma bilmeyen eğitimsiz çiftçilerden tazminat için kabul edilebilmelerini belgeleyecek kapsamlı ve karmaşık evrakları bir araya getirmesini beklemektedir.⁷⁴ Başvuruların eksik ve yetersiz bir şekilde doldurulmuş olması hiç şaşırtıcı değildir. Komisyon üyesi Av. Abdullah Alakuş, İnsan Hakları İzleme Komitesi’ne Bingöl tespit komisyonuna sunulan dilekçelerin çoğunun yetersiz bir şekilde düzenlenmiş olduğunu belirtti.⁷⁵

Diyarbakır Barosu Başkanı Sezgin Tanrıkulu ve Bingöl Barosu Başkanı Erdal Aydemir, tazminat yasınının, yapılan başvuruların avukatlar tarafından komisyonda temsil edilmesi için bir olanak sağlamamasını ağır bir şekilde eleştirmiştir.⁷⁶ Gerçekten de,

⁷¹ *Akdivar ve diğerleri v Türkiye (Madde 50)*, AİHM Kararı, 1 Nisan 1998.

⁷² Dr. Aytekin Sır, Dr. Yener Bayram ve Dr. Mustafa Özkan, “Zorunlu İç Göç Yaşamış Bir Grupta Travma Sonrası Stres Bozukluğu Üzerine Bir Ön Çalışma,” *Türk Psikiyatri Dergisi*, 1998, s 173-180.

⁷³ Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği, Nisan 2002, Mehmet Barut, Mersin Üniversitesi, 2.139 hanenin içine 17.845 kişinin girdiği bir inceleme çalışması. Şablon 243.

⁷⁴ Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Göç, İltica ve Demografi Komitesi, 3 Haziran 1998, Kuzey Irak ve Türkiye’nin güneydoğusunda ki göçe zorlanmış kişiler ve Kürt ilticacıların insanlık sorunu, Doc 8131.

⁷⁵ İnsan Hakları İzleme Komitesi’nin Av. Abdullah Alakuş ile yaptığı görüşme, Bingöl, 22 Kasım 2004.

⁷⁶ İnsan Hakları İzleme Komitesi’nin Av. Erdal Aydemir, Bingöl, 23 Kasım 2004 ve Av. Sezgin Tanrıkulu, Diyarbakır, 26 Kasım 2004 ile yaptığı görüşme.

bazı köylüler başvurularını takip etmeleri için avukat tayin etmiştir. Bazı başvuru sahipleri ise, devlet makamlarının yaptığı sivil toplum örgütlerinin bu işe karıştırılmaması gerektiği tavsiyelerine rağmen, başvurularının takip edilmesi işini İHD veya Göç-Der'in sorumluluğuna vermiştir. Bingöl ilinin Genç ilçesindeki bir grup muhtar İnsan Hakları İzleme Komitesi'ne, bir devlet görevlisinin muhtarlara, köylüleri sivil toplum kurumlarına yönlendirme yerine, bağımsız olarak başvuruda bulunmalarına yardım etmelerini önerdiğini söyledi.⁷⁷

Başvuruların değerlendirilmesinde kapasite yetersizliği

Komisyonlar, işlerini ciddi bir şekilde yaparlarsa, ağır iş yükü altında sıkıntıya maruz kalacaklardır. Bingöl Tespit Komisyonu, Kasım 2004 tarihine kadar 3000 başvuru aldı ve bu rakamın 10.000 'ne ulaşacağı tahmin edilmektedir. Şimdiye kadar ise sadece dört tane toplantı yapılmış ve 150 başvuruya bakılmıştır (ayrıca hepsi sonuçlanmamıştır).⁷⁸ Tazminat Yasası, her bir başvurunun dokuz ay içinde sonuçlandırılması gerektiğini öngörmektedir. Söz konusu tempo ile Bingöl'de 10 bin başvurunun tamamıyla incelenmesi 5 yıllık bir süreci kapsayacaktır. Bu ve benzeri durumlar, başka işleri olan komisyon üyelerinin komisyonda part-time olarak çalıştığını gözönünde tutarsak, muhtemelen diğer illerde de yaşanacaktır.

Yapılacak Ödemelerde Belirginsizlik

Diyarbakır ve Bingöl barosu başkanlarının ikisi de, kendi bilgilerine göre, merkez hükümetin bütçesinde tazminat yasasına göre mümkün olan ödemelerin yapılabilmesi için tahsis edilmiş herhangi bir kaynağın bulunmadığı ve hükümetin karar verilen tazminatların ödenmesi için kanunda bir zaman sınırını şart koşmadığı konusundaki endişelerini ifade etti.⁷⁹ Ayrıca, iki baro başkanı 20.000 YTL'den fazla olan ödemelerin İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlı olmasını düzenleyen yasa hükmünün gecikmelere ve ödemelere sebep olunabileceği yönündeki kaygılarını belirtti ki, taleplerin çoğu bu rakamı aşacak gibidir.

⁷⁷ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin görüşmeleri, Genç, 21 Kasım 2004. Adları gizli tutuldu.

⁷⁸ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Abdullah Alakuş ile yaptığı görüşme, Bingöl, 22 Kasım 2004.

⁷⁹ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Av. Erdal Aydemir, Bingöl, 23 Kasım 2004 ve Av. Sezgin Tanrıkulu, Diyarbakır, 26 Kasım 2004 ile yaptığı görüşme.

Yeterli Olmayan İtiraz Mekanizması

Tazminat Yasası'nda, başvuru süresini kaçıranlar veya hükmedilen tazminat miktarını uygun bulmayanlar için herhangi bir itiraz mekanizması yoktur. Ancak, yerinden edilen aileler doğrudan hükümet aleyhinde bir dava açabilir.

Mahkemenin, davacının lehine karar verebilmesi için, hem devletin suç yönünden zararlardan sorumlu olduğu hem de komisyonların karar verdiği miktarın zararları karşılamasının mümkün olmadığı konusunda ikna edilmesi gerekir. Ancak, tespit komisyonlarının devletin suç yönünden herhangi bir sorumluluğunun olduğuna karar vermesi pek olasılıklı değildir. Bu yüzden de köylüler, mahkemelerde sadece tazminat miktarının yetersizliğini değil, bu cezai sorumluluğu da ispat etmek zorunda kalacaktır. Üstelik köylüler davaları için gerekli toplam harç bedelini ödemek zorunda kalacak ve bu durum onların mahkemeye başvurularında ciddi bir caydırıcı etken oluşturacaktır.⁸⁰

Kırkpınar köy derneğinin hikayesi, bu riskleri gösteren iyi bir örnektir. Kırkpınar, 1993 yılında zorla boşaltıldı. Köylüler, devlet karşısında evlerinin yakılıp yıkılmasından dolayı ceza davası açtı, fakat mahkeme söz konusu zararlardan köylülerin kendilerinin sorumlu olduğunu, devletin sorumlu olmadığı yönünde karar verdi. Köylüler daha sonra yerel idare mahkemesinde mütakip on yıl içerisinde arazi ve evlerini kullanamamaktan dolayı tazminat için dava açmayı planladı. Köylüler, 35.000\$ ve 53.000\$ arasındaki kayıplarla ilgili 260 dosya düzenledi. Ancak, idare mahkemesinin kuralları gereği, her bir davacı dava açılmadan önce aşağı yukarı 1.000\$ harç bedeli ödemek zorundaydı. Dava başarısız olursa, mahkeme söz konusu harç bedelini geri vermeyecekti. Göç ettirilen ve zaten çok fakir olan bu kişiler için böyle bir meblağı ödeme zorunluluğu çok büyük bir engeldi. Kırkpınar köylüleri, bu ciddi adımı tartıştıkları günlerde, Meclisin Tazminat Yasası'nı onaylamasıyla rahat bir nefes aldı.

Bir Kırkpınar köylüsünün önemli miktardaki tazminat için somut gerekçeli talebi tespit komisyonunca karşılanmazsa ve idare mahkemesinde açtığı davası adil olmayacak şekilde reddedilmişse, şahıs Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilir. Ancak, hukukta ve idarede yıllar içinde meydana gelebilecek olan

⁸⁰ İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Kırkpınar Köy Derneği temsilcisi ile yaptığı görüşme, 25 Kasım 2004.

kaçınılmaz gecikmeler göz önüne alınırsa, adaletin yerini bulması için bir on yılın daha geçmesi gerekecek gibi gözükmektedir.

Bu köylülerin artık beklemeye güçleri yoktur. Evlerini ve geçimlerini yeniden kurabilmek için yeterli para ile kendi topraklarına geri dönmeleri gerekmektedir. En elverişli ve tatmin edici sonuç, tespit komisyonlarının adil bir şekilde çalışması ve onların kararları karşısında işleyen bir itiraz mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bunu sağlamak için 2005 yılı süresince Türk İçişleri Bakanlığı'nın, köylülerin müdafilerinin, geri dönüş meselesiyle ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası hükümetlerarası kurumların ve Türkiye hükümetinin zorunlu iç göç sorunu üzerinde çalışmasını isteyen AB'nin son derece ihtiyatlı olması gerekmektedir. Tazminat Yasası kritik bir öneme sahip olduğu için, il tespit komisyonlarının ilk grup için yaptığı tespitleri bitirmesinden sonra, hükümete bu yasanın uygulanmasının kapsamlı bir değerlendirmesini yapması önerilmektedir.

Sonuç

BM Genel Sekreterliği'nin Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Konusundaki Özel Temsilcisi, Kasım 2002 tarihinde Türk hükümetine bir dizi öneride bulundu.⁸¹ Nihayet hazırlanmış olan hükümet planları ve Tazminat Yasası, birlikte ele alınması koşuluyla, çabucak ve doğrudan hayata geçirilirse, BM Özel Temsilcisi'nin tavsiyelerine büyük ölçüde uyacaktır. Ancak, maalesef BM Özel Temsilcisi'nin raporundan iki buçuk yıldan daha fazla bir sürenin geçmesine rağmen, halen hükümet yerinden edilenler için henüz herhangi somut bir kazanç sağlayamadı. Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi hala hayali bir projedir. Köylüler herhangi bir tazminat almamış ve hükümet, hükümetlerarası kurumlar ve hükümet dışı organizasyonlarla beraber herhangi bir resmi işbirliğine girmemiştir. Köy korucuları halen silahlarını taşımakta, komşularını öldürmekte; güvenlik ve saygınlık içindeki geri dönüşlere karşı ciddi bir engel teşkil etmektedir. Önemli bir sayıda köylü geri dönmüş, fakat hükümet onların sürekli ikamet etmelerini sağlayacak altyapıyı sağlayamadığı için bunlar genellikle kendi kaynaklarıyla ve sadece yaz ayları için geri dönmüştür. Çünkü, hükümet onların sürekli ikamet etmelerini sağlayacak altyapıyı eski haline getirmemiştir.

Eğer hükümet yerinden edilenler için planlanan kuruluşu hayata geçirirse; köy koruculuğu sisteminin ortadan kaldırılması için inandırıcı bir plan geliştirirse; UNDP'nin ortak projesine katılırsa; Tazminat Yasası'nı, kaynakların mağdurlara ulaşmasını engelleyen bürokratik bir engel aracına dönüştürmek yerine, yerinden edilenlere ulaşmak için bir kanal olarak kullanırsa; beyan ettiği politika değişikliği inandırıcı olacaktır. Hükümetin bunları yapmaya hazır olup olmadığı ise, 2005 yılı içinde bir netlik kazanacaktır. Bu önemli yıl süresince AB ve BM teşkilatlarının uyanık olması, eleştirel bir dikkate sahip olması ve BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeleri'ndeki standartlar hakkında keskin ve acil hatırlatmaları yapması gerekecektir. Bunlar olmadan, Türk hükümetinin geleneksel hiçbir şey yapmama politikası devam edecek ve yerinden edilenler bir kez daha hayal kırıklığına uğrayacaktır.

⁸¹ BM Genel Sekreter'inin Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler Konusundaki Özel Temsilcisi'nin Raporu, Mr. Francis Deng, İnsan Hakları Komisyonu'nun 2002/56 sayılı kararına uygun bir irade ifade etti, E/CN. 4/2003/86/Add.2, 27 Kasım 2002.

Teşekkürler

Bu rapor, Diyarbakır ve Bingöl illerinde Kasım 2004 tarihinde yapılan bölge araştırması ve Aralık 2004 tarihinde yapılan telefon görüşmeleri ve yazılı araştırmalardan elde edilen bilgiler esasında yazılmıştır. Bu bilgiler göç ettirilen insanlar, devlet görevlileri ve sivil toplum kuruluşundaki uzmanlar ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Avrupa ve Merkez Asya Bölümü'nde araştırmacı olan Jonathan Sugden bu raporun araştırmasını yapmış ve yazmıştır. İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin Avrupa ve Merkez Asya Bölümü'nün özel hukuk müşaviri Ben Ward ve İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin yardımcı program müdürü olan Widney Brown redaktörlük yapmış ve İnsan Hakları İzleme Komitesi'nin genel hukuk müşaviri Dinah Po Kempner raporun hukuksal değerlendirmesini yapmıştır. Raporun yayına hazırlamasına değerli katkılarıyla, Avrupa ve Merkez Asya Bölümü'nün elemanı olan Anna Sinelnikova yardım etmiştir.

İnsan Hakları İzleme Komitesi, Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği'ne (Göç-Der), İnsan Hakları Derneği'ne ve özellikle İHD Bingöl Şube Başkanı Rıdvan Kızgın'na bu rapora katkılarından dolayı minnettardır. Bizimle yaşadıklarını paylaşan yerinden edilen köylülere çok teşekkür eder ve bu raporun Türk hükümetinin acele tedbirler almasına; uluslararası topluluklarla işbirliği yapmasına; şehirlere entegre olan ya da kırsal alanlara geri dönen yerinden edilen kişilere daha etkili desteklerin oluşturulmasına vesile olacağını umut etmekteyiz.